

IN PSALMVM
OCTVAGESIMVMSEXTVM

literals, mystica & moralis interpretatio,
nec non Beatae Virgini, eiusq; immacu-
late Conceptui adaptata, atque
per dialogi modum
digesta.

*Autore R. P. F. Petro Varona de Valdiniello, ver-
bi divini concionatore, ac sacrae Theologiae po-
sitivae Lectore, Ordinis Minorum,
observantiae regularis provin-
ciae Castellae.*

SALMANTICÆ

Apyd Joannem & Andream Renaut.

M D X C V I.

2 400 40
S. 13

(2)
I N P S A L M V M

O C T V A G E S I M V M S E X T V M

literals, mystica & moralis interpretatio,
nec non Beatæ Virgini, eiusq; immacu-
lato Conceptui adaptata, atque
per dialogi modum
digesta.

*Autore R. P. F. Petro Varona de Valdivielso, ver-
bi diuini concionatore, ac sacre Theologiae po-
sitivæ Lectore, Ordinis Minorum,
observantiæ regularis provin-
ciæ Castellæ.*

S A L M A N T I C Æ

Apud Ioannem & Andream Renaut.

M D X C V I.

ESTE libro vea el Padre Fray Philippe
de Ayala Lector de Theologia en S. Iuan
de los Reyes de Toledo. Fecha en Esperança
la Real de Ocaña en 18. de Septiẽbre 1593.

Fr. Pedro de Salazar
Maestro Prouincial.

HANC Psalmi. 86. expositionem, iussu
Parris nostri Prouincialis, diligenter per-
legi, & diligenter, quod Fidei Catholicæ re-
pugnare, aut aliquo modo dissentire videatur:
imò plura continentur, quæ studiosis erūt per-
utilia, & legentium animos recreabunt. To-
leti, in Conuentu Diui Ioannis Regum, die San-
cti Lucæ, anno 1593.

Fr. Philippus
de Ayala

*H*X mandato supremi Senatus vidi
hanc expositionem super Psalmum
octagesimum sextum, editam à Pa-
tre, Fratre Petro Varona de Valdiuieso, Or-
dinis Dni Francisci regularis Observantia,
provincia Castella, nihilq; continet, quod aut
fidei Catholicae, aut nostris bonis moribus ad-
uersetur, sed piam sanamq; doctrinam, atque
sacri verbi concionatoribus valde perutilem,
quamobrem censeo typis mandari posse. In
hoc collegio Societatis Iesu 24. die Aprilis,
anno 1594.

Joannes de Siguença.

E L R E Y.

RO quanto por parte de vos Fray Pedro Varona de
Valdiuieso, de la orden de Sant Francisco, Predicador
del Còuento de nuestra Señora de Speranza la Real,
de la villa de Ocaña, nos fue fecha relacion, que vos
aiades compuesto dos libros: el vno sobre el *Ane Ma-
ria*, en Romance: y el otro sobre el Psalm octenta y
seys en Latin, para lo qual aiades tenido licencia del padre Prouin-
cial de la dicha Orden, los quales eran vtiles y prouechosos a la Re-
publica, y nos supplicastes os mandassemos dar licencia para los poder im-
primir y vender, o como la nuestra merced fuesse. Lo qual visto por
los del nuestro Consejo, por quanto en los dichos libros se hizo la di-
ligencia, que la pragmatica por nos vltimamente sobre ello fecha di-
spone, fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra cedula en
la dicha razon, e nos tuuimos lo por bien. Por la qual vos damos licen-
cia y facultad, para que por tiempo y espacio de diez años cumplidos
primeros siguientes, que corren y se cuentan desde el dia de la fecha
desta nuestra cedula en adelante, vos o la persona, que para ello vuestro
poder vuiere, y no otra alguna, podays imprimir y vender los di-
chos libros, que de suso se haze mencion. Y por la presente damos li-
cencia y facultad a qualquier impressor de los nuestros Reynos, qual
vos nombraredes, para que durante el dicho tiempo lo pueda imprir-
mir por los originales, que en el nuestro Consejo se vieron, que van ru-
bricados y firmados al fin de Alonso de Vallejo nuestro escriuano de
Camara, y vno de los que en el nuestro Consejo residen: con que antes
que se vendan los traygays ante ellos juntamente con los dichos ori-
ginales, para que se vea, si la dicha impresion esta conforme a ellos, o
traygays se en publica forma, como por Corrector por nos nombra-
do se vio y corrigio la dicha impresion por los dichos originales. Y
mandamos al Impressor, que assi imprimiere los dichos libros, no im-
prima los principios, ni primeros pliegos dellos, ni entregue mas de
vn solo libro con el original al autor o persona, a cuya costa lo impri-
miere, ni a otra alguna para efecto de la dicha correction y tassa, hasta
que antes y primero los dichos libros esten corregidos y tassados por
los del nuestro Consejo. Y estando fecho, y no de otra manera, pueda
imprimir el dicho principio y primer pliego dellos, en los quales im-
mediatamente ponga esta nuestra licencia, y las aprobaciones, tassa, y
erratas: ni lo podays vender, ni vendays vos, ni otra persona alguna,
hasta que esten los dichos libros en la forma susodicha, so pena de caer
è incurrir en las penas contenidas en la dicha pragmatica y leyes de
nuestros Reynos, que sobre ello disponen. Y mandamos, que durante
el dicho tiempo, persona alguna sin vuestra licencia no los pueda im-
primir ni vender, so pena que el que los imprimiere y vendiere, aya
perdido y pierda qualesquier libros, moldes, y aparejos que dellos tu-
uiere,

ciere, y mas incurra en pena de cinquenta mil maravedis por cada vez que lo contrario hiziere, de la qual dicha pena sea la tercia parte para la nuestra Camara, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y la otra tercia parte para el que lo denunciare. Y mandamos a los del nuestro Consejo, Presidente, y Oydores de las nuestras Audiencias, Alcaldes, Alguaziles de la nuestra casa y Corte, y Chancillerias, y a otras qualesquier justicias de todas las ciudades, villas, y lugares de estos nuestros Reynos e Señorios, y a cada vno en su jurisdiccion, assi a los que agora son, como a los que seran de aqui adelante, que os guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que assi os hazemos, y contra ella no vos vayan ni passen, ni consentan yr ni passar en manera alguna, so pena de la nuestra merced, y de diez mil maravedis para la nuestra Camara. Fecha en Sant Lorenzo a diez y ocho dias del mes de Junio, de mil y quinientos y nouenta y quatro años.

Y O E L R E Y.

Por mandado del Rey nuestro Señor.

Don Luys de Salazar.

P R A E S T A N T I S S I -
M O P A R I T E R Q V E P I I S S I -
mo Domino, Domino Ioanni Garci Aluarez
de Toledo Monroy, & Ayala, Comiti Orapessa &
Deleytofa, Frater Petrus Varona de Valdi-
uielso Ordinis Minorum, Euangelici
verbi sator atq; sacrae Theolo-
giae positivae Prae-
tor. S. P. D.

V A M diebus elapsis disputationē
meis humeris imparē super Psal-
mum octuagesimum sextum, Con-
ceptumq; Virginalē suscepī, post
excursionem nostrorum librorum
quos nuper edidimus, scilicet, De ar-
cano verbo, sive de viuo sermone
Dei, super illud Apostoli ad Hebræos cap. 4. Viuus est
sermo Dei. De Angelica salutatione. De Fraternitate.
De hospitio Fratrum Minorum, cæterorumque Ordi-
num Mendicantium : Declamationes super titulos
Psalmorum in lingua vulgari, pro Dominicis Qua-
dragesimæ ad Vesperas, à me sæpenumero conten-
disti, vt typis mandatam in publicum proferrem. Nō
potui Excellentia tua non obedire mandatis, idcirco
me ad id munus tibi gratum accinxi, Deoque fauente
in finem vsque perduxi. Sed quod sub tua protectione
confeci, amplissimo tuo nomini dicandum institui,
vt tanto Meccenate & patrono, cuius memoria cum
perpetuis laudibus vbique terrarum celebrata manet,
in lucem, nemine lædente prodeat. Ad hoc sane me
impulit illa incredibilis, qua flores & præstas in
¶ 4 Deum

Epistola Dedicatoria.

Deum optimum Maximum charitas, atque in Franciscanam familiam beneuolentia singularis, animi propensio, & ex intimis precordijs affectio. Quis amabè referre valebit insignem tuam pietatem in subleuandis quotidianis Fratrum indigentijs, eorumque domibus & templis ædificandis & instaurandis sollicitudinem atque liberalitatem? Id certe tui, quos per varias prouincias huius Seraphici Instituti conuentus habes satis superq; demonstrant. Ex quibus aliquos & ex tua inclyta prosapia Regiaque prole viros mira morum integritate florentes, & sanctas Moniales ob innocentis vitæ candorem miraculis maximis illustres in præsentiarum exprimere non dubitarem, nisi iam præclarissimis suis monumentis, ea quæ mihi penes hanc materiam dicenda fuerant, eleganti ac ferè diuino stylo cõmendassent posteritatiq; vouissent & consecrassent Frater Marcus Olyssipponensis, Episcopus Portuensis in 3. par. Chronicorum nostri Ordinis. Item Frater Franciscus à Gonzaga Archiepiscopus Mantuanus Generalis quõdam totius nostri Instituti minister in suo tractatu de origine nostræ Seraphicæ Religionis, & de progressibus eiusdem in tertia parte & sequentibus titulis & capitulis.

Titulo Prouincia Castellæ.

1. Cap. De Conuentu sanctissimæ Marris Dei Orapessæ.
2. Cap. De monasterio purissimæ Conceptionis etiã Orapessæ: vbi iacet Domina Maria à Toletto filia legitima piensissimi aui tui Domini Francisci Aluarez à Toletto Comitissæ Orapessani, eximia illustris Religione, & virtute haud vulgari percelebris: quã virili animo sequuta Domina Iuliana à Toletto soror tua vterina huiusce Monasterij sacræ Philadelphicæ associata, religiosaque conuersatione munita lauda-

Epistola Dedicatoria.

laudabiliter Abbatissæ munus exercuit, alijsque sororibus summè humilitatis, atque charitatis viuum exemplar se præbuit.

3. Cap. De Monasterio sanctæ Elisabeth Regiæ apud Toletum, vbi iacet corpus Beatæ Mariæ à Toletto (vestræ quidem Encomiastes fulgentissima corona) integrum quidem, miraculis quotidie plurimis coruscans.
4. Cap. De Monasterio Sancti Michaelis Regij siue Angelorum apud Toletum.
5. Cap. De Monasterio Sanctæ Elisabeth apud Methymnam cæli, vbi iacet Domina Elisabeth à Toletto prima istius Monasterij Abbatissa, vterina soror piensissimi aui tui Domini Francisci Aluarez à Toletto Comitissæ Orapessani.

Titulo Prouincia Angelorum.

1. Cap. De Conuentu Sancti Dominici apud Xarandiliam.
2. Cap. De Monasterio Sancti Ioannis de poenitentia apud oppidum de Belbis.

Titulo Prouincia Sancti Gabrielis.

1. Cap. De Conuentu Sanctæ Mariæ del Berrocal iuxta oppidum de Belbis.
2. Cap. De Conuentu Sancti Spiritus iuxta oppidum de Robledillo.

Titulo Prouincia Sancti Ioseph.

1. Cap. De Conuentu Sancti Ioannis Baptistæ iuxta oppidum de Deleytofa.
2. Cap. De Conuentu Rosarij duodecimo milliari ab oppido Orapessa.

Hæc sunt planè, & alia quam plurima, quæ consultò silentio tegenda duco (Præstantissime Comes) clario-
ra Solis luce testimonia, quibus apertè monstratur quã eximia, quàmque omnibus numeris absoluta proge-

Epistola Dedicatoria.

nitoribus tuis tibiq; ipsorum fidissimo sequaci in Deū Optimum Maximum charitas, ac in Seraphicum nostrum ordinem pietas inquit: ne autem legentium animis fastidium ingenerare videar, hac in parte superfedere constitui. Ex dictis nanque satis superque constat meas istas qualescunque lucubrationes tibi non ingratas vel inspidas fore: præcipue cum hoc à te vno de nostra Seraphica religione optime merito, sacrarūque literarum amantissimo nobilitas, qua tibi est vterque homo decoratus, exposcat: vt quidquid expositionis diuinæ Scripturæ oblatum tibi fuerit, perbenigne recipias, tuoque munimine tuearis. Neque istud paruum volumine opus, qua offertur verò voluntate magnū, te accepturum ignoro, quippe qui nunquam de tua in me humanitate ac benevolentia dubitavi, imo de te multis nominibus illustratus illam sæpe sæpius & publicis, & priuatis locutionibus sum expertus. Quapropter age, vt beneficia maiora indies & illustriora in me omnium minimum conferas, quibus perpetuò deuinctus nomen tuum percelebre summis laudibus prædicare, continuisque precibus, & salutaribus hostijs Deum Optimum Maximum exorare non desistam, vt tibi propitius in omnibus fiat. Vale foeliciter in Domino totius nostri Seraphici Instituti inæstimabile decus & pretiosum ornamentum. Ex hoc tuo celeberrimo Conuentu Orapessano sanctissimæ Matri Regis æterni sacratio, Calendis Aprilis, Anno ab eiusdem Virgineo partu nonagesimo sexto supra millesimum quingentesimum.

PRO-

PROLOGVS
A VTORIS AD
LECTOREM.

INSTITVTAM orationem, candide Lector, fortasse non incommodè contexam, si prius Titulum Psalmi octuagesimi sexti à nobis exponendi, breui sermone dilucidauero: est enim huiusmodi. *Filij Core Psalmus Cantici.* ¶ Sensum imprimis literalem seu historicum sequentes nobis est animaduertendū quòd sicut legitur libro 2. Reg. cap. 6. Dauid faciebat Psalmos metricè, eosque canebat ante arcam Dei cū Psalterio: vnde Psalmus propriè dicitur à Psalterio quod est quoddam instrumentum decachordum siue decem chordarum quod manu tangitur: & dicitur à psallere, quod est manu tangere. Ergo Psalmus dicitur quod cantatur ad Psalterium, sed non absque Psalterio. In quibusdam autem Psalmis ponitur iste titulus, videlicet, Psalmus Dauid, vbi tūc temporis intelligitur quod factus est ad Psalterium. In alijs præscribitur, Canticum Dauid, quia cantabantur sine instrumento: in aliquibus autem, Psalmus cantici, vel canticum Psalmi, eo quod cantabantur voce humana simul & ad Psalterium. Sed in aliquibus incipiebat vnus, vel multi voce humana sine instrumento, & vnus respondebat cum Psalterio: & hi intitulantur, canticum Psalmi: in aliquibus vero vnus cantabat Psalmum cū Psalterio, & alij respondebant sine Psalterio: & hi intitulantur Psalmus cantici: ex quorum numero est iste Psalmus octuagesimus sextus, & ideo habet huiusmodi titulum *Psalmus cantici.*

Filij

PROLOGVS.

Filijs Coré. Pro huius elucidatione sciendum quod sicut habetur in libro Numerorum cap. 16. Dathan & Abyron fecerunt schisma contra Moysen pro principatu populi: & Coré insurrexit contra Aaró pro principatu sacerdotij, & tunc ipse crematus est, non tamen omnes de familia sua in hoc consenserunt, & ideo isti remanserunt, & qui nõ consenserunt ex eis, vnde tempore Dauid inter cantores istis data fuerunt ministeria canendi, & sic datus est illis ad canendum Psalmus iste octuagesimus sextus: & hoc est quod dicitur in Titulo. *Filijs Core*, scilicet, datur iste Psalmus decantandus. Et hoc pro literali explicatione.

Mysticè. Psalmus significat bonam operationem, canticum vero exultationem mentis de æternis. Psalmus cantici vtrūque significat. *Filijs Core.* Coré apud sacræ facultatis professores interpretatur Caluaria: vnde, *Filijs Coré* idem est ac *filijs Caluarie*. Cum autem Christus Dominus fuerit in loco Caluarie crucifixus, inde est quod Psalmus iste specialiter attribuitur filijs passionis Christi, hoc est, contemplantibus, vel imitantibus Christi Domini passionem, vel carnem suam crucifigentibus, vt bene Paulus ad Galatas cap. 5. docet. Sed filij Coré propriè dicuntur martyres qui Christum imitantur, iuxta illud 1. Petri cap. 4. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplū vt sequamini vestigia eius. Et ideo conuenit propriè martyribus. Pro maiori & vberiori declaratione notādū quod omnia bona tam spiritualia quā temporalia dantur à Deo Opt. Max. Temporalia sunt minora bona, spiritualia autem sunt maiora: Pater paruis filijs dat parua, magna verò dat perfectis. Sic Deus quando homines erant in statu paruulorū dedit eis parua, idest, temporalia, vt patet in veteri testamento, nā eo tempore erant sicut paruuli sub pædago, hoc est, sub obseruantijs legalibus:

PROLOGVS.

legalibus: vt Paulus ad Galatas cap. 3. testatur. Vnde Dominus apud Isaiam cap. 1. ait, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Sed iam perfectis in nouo testamento nõ promittuntur temporalia sed duræ afflictiones & hoc sub certissima spe spiritualium, prout apud Lucā cap. 6. Dñs nobis promittit, dum ait: Beati eritis cum vos oderint homines, &c. gaudete & exultate quoniā merces vestra copiosa est in cælis. Ex his manifestū est quod Psalmographi intentio in hoc 86. Psalmo est retrahere homines noui testamenti ab appetitu terrenę prosperitatis promissæ in veteri testamento, & inducere ad æternæ beatitudinis desiderium quod quidem omnium mortalium animis innatum esse videmus. Et hic est finis autoris nempe vt eleuati à terrenis Deo immenso cõiungamur, & in illa eterna requie perpetuò lætemur. Autor huius Psalmi est Spiritus sanctus loquens per os sancti Dauid Prophetæ. Materia autem de qua agitur est de gloria terrenæ & cælestis ciuitatis Hierusalem, idest, de Ecclesia militanti & triumphati. Modus autem formalis est laudatorius. Et hoc pro quadruplici causa scilicet, finali, efficienti, materiali & formali, quæ in hoc nostro Psalmo reperitur, breuiter dicta sunt. De his Titulis quoniā copiosius egimus in Declamationibus nostris super Titulos Psalmorum: ideo Colophonem huic proœmio dare decreui. A te vero, Christiane Lector, summis precibus contendere non desistam vt hos nostros conatus æqui hominiquè facias, & assiduis orationibus tuis pro me

Deum Optimum Maximum orare memineris: vt ab alio expectes, mihi quod feceris. Vale sceliciter in Domino.

IOAN-

IOANNIS BAPTISTÆ VARONA DE CASTILLA Valdiuiesani, fratris Autoris, pio Lectori Epigrammaton.

A Ethereum quondam calamum qui Hyperiona versus
Vexerat, atque oculos obtulit ad radios:
Verbi incarnati pandens mysteria sacra,
Angelicum promens Virginis ipse & Aue,
Hostibus aduersans, spargensq; tumentia bella
Per mare Maria tutus adornat iter.
Conceptum, mundi referans arcana, tuetur
Virginis, & labem deijcit ab studijs.
Quisquis amat Scotica sophia, lympaq; repleti
Hauriat hinc sapiens, hæc leuet vnda sitim.
Si quoque amore pio succensus Virginis ardet
Quod Varona dedit perlegat eloquium.

IN PATRIÆ AVTORIS
eiusdemq; Autoris meritissimum encomium
Heroicum carmen.

Per Franciscum de Garnica collegam Diui Bernardi
in Collegio Orapessano.

Efferat eximium nomen Cantabrica tellus
Solis ad egressum vergens, septemque Triones,
Non procul è pelagi sinuoso litore distans.
Vrbibus ex cunctis dedit huic celeberrima nomen
Vrbs vetus, in signis bello, Cantabria dicta.
Horrida non timuit Romani tela furentis
Haud dubijs cunctum terrentia cadibus orbem,
Quin potius præstans animo, fuit ausa vocare
Romanos ad bella feros, & ad arma paratos,
Hoc decus, ista fuit nec inanis gloria, quanuis

Romani

Romani spoliū tulerint, celebresque triumphos.
HAC igitur regione viget pulcherrima vallis
Visendis opibus pollens, cui Valdiuiesano
Nomen inest, nullos meritiò ruitura per annos.
Cuius in aspectu frondosa cacumina Pindi
In nihilum velut irsdeant, atque alta Cythara,
Pelion ossa olim celebres spes vna gigantum
Queis superas frustra cupiebant scandere sedes,
Submittant caput inferius flectantque deorsum
Genua alacres, nec sileant celeberrima tempe
Carminibus cantata satis, nitidaque poesi,
Pulchricomis ornat a rosis, suffusaque lymphis
Aethereis, habita atque adeo ceu fana Deorum.

HANC tamen eximiam vallem nemus vndique cingit
Immensum, leporumq; ferax, venabile cunctum
Producit, satians habitantes diuite cornu.
Nec minus arridet resonantis fluminis vnda
Qua vallem recreat totam vertigine leni,
Proflit hinc Zephyrus, placidis mansuetus in vndis,
Murmurat aura leuis: gracili certamine florum
Exit odor, reficitque sua mulcedine sensus.
Florida prata virent, rubicundaque chalta nitefcit,
Lilia cana micant, ager omnis spirat odorem.

HVIS Vallis agros argenteus irrigat amnis.
Frugiferi, pinguesque agri, quos flumen Iberus
Alluit, oblectans rapido simul oppida cursu.
Leniter auriferas passim dum versat arenas.

HISCE tamen populis prolapsi Conditor orbis
Largitus quanuis reliquarum munera rerum
Paupere non dextra, paucos donauit alumnos.
Hos tamen egregia sobole & virtute superna.

EX quibus ille fuit decus ingens, gloria magna,
Cuique Varonarum præstanti ex stirpe fluenti
Pontificis diadema datum, quo præfule plura

Oppida

S. F. Antonius Varona de Valdiuelfo, ordin. Prædicatorna Prouinciæ Castellæ Nicarguenfis apud Indos Occidentales Eps & Martyr. B. F. Didacus Varona de Valdiuelfo Ordin. Minoru Prouinciæ Castellæ, in vita & in morte clarus miraculis.

*Oppida præ reliquis late vignerè per orbem
Sed licet interijt sacer hic Antonius, atqui
Fama manet nobis nullum ruitura per æuum
Prædicet ista, precor, tellus madefacta cruore
Martyriq; sacrata viri, qui dira tyranni
Vincula non horrens, rigido nec territus ense
Pro Christo caput obiecit, superasque volauit
Ad sedes, spoliū referens, & ab hoste triumphans.*

*NEC te præteream qui prole exortus eadem
DIDACE nigrantes euincens æquoris æstus
Horrendos æstus secli meliora requirens
Littora, Francisci sacros intrare penates
Forti animo ag gressus superas euadis ad auras
Carcere ab humano, grauida q; ex carne solutus
Patraſti valida postquam miracula dextra,*

*HIC situs est papulus cunctæ non vltima vallis
Gloria, Valermosa satis vel nomine pulchra.
Hæc tulit eximios fructus, plantasq; feraces,
Egregias segetes, vberissima pasqua, quid non
Protulit? insignem pietate & dogmate sacro
Protulit autorem genitus qui prole Varona
Se dignos adhibet fructus dulcedine plenos.*

*EDIT in optatam lucem monumenta decoris
Non minimi, morsu nunquam laceranda procaci,
Quæ non imber edax, seu vis Aquilonis iniqua
Vertat, & immerito vastet longæua vetustas.*

*SAT bene terrifico rutilus Leo noscitur vngue.
Sat bene & ingenium præstans, & gratia lingua
Fertilitate micans, & Rhetoris vberè fluxu,
Thesaurusq; tuæ mentis, qua sacra Minerva
Pocula libasti, te tollunt sydera adusque
Sat bene: nec dubito, quin hæc tua stemmata pulchra
Ingenijq; tui specimen, monumenta relinquunt
Nominis huic orbi nullum peritura per æuum.*

IN

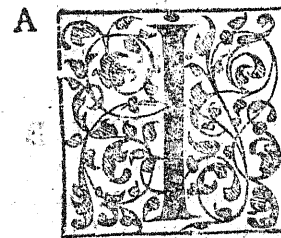

I N P S A L M V M
O C T V A G E S I M V M S E X -

tum literalis, moralis, ac mystica interpretatio, necnon B. Virgini, eiusq; immaculato Conceptui adaptata, atque per dialogi modum digesta.

Autorè R. P. F. Petro Varona de Valdiuelfo Verbi diuini concionatore, ac sacræ Theologiæ positivæ Lectore, Ordinis Minorum, obseruantia regularis, prouinciæ Castellæ.

Interlocutores Parochus quidam & Autor.

AN Cantabrica prouincia, quæ circa maritimam oram, ad Septentriorem atque Orientem vergit, & ab antiquissima ac inter cæteros omnes eius plagæ vrbes proculdubio principe, sed à Romanis expugnata, Cantabrica ciuitate, Cantabria nuncupata: cuius Aquilonaris portio Oceano mari alluitur, Orientalis Galliam Narbonensem, quam & Togatam vocant, ex aduerso respicit: Meridionalis irrigatur Ibero insigni flumine: Occidentalis verò Asturibus, quæ de Santillana vulgo dicuntur contigua, conterminaque est. In hac ergo prouincia quædam nemorosa & amœna vallis extat nuncupata Valdi-

A uielso

uiello, altissimis montibus omni arborum genere vestitis cincta & circumclusa contuentium oculos maximè oblectat, distatque à Burgenfi, non vulgaris famæ, Tarraconensis Hispaniæ ciuitate, triginta tria millia passuum. Hanc mediam vallem à summo vsque deorsum leniter in longum percurrit Iberi prædicti fluminis impetus oppida sibi conuicina lætificans: in quibus licet ille summus artifex, vniuersæque naturæ Conditor gentem non multiplicauit, magnificauit certè lætitiâ, dum alumnos ipsorum nobilitate præcipua, atque insigni animorum virtute & veritate decorauit. Ex hac liquidem valle illustri, veluti ex horto cælitus culto, prodire plântulæ, flores, & fructus haud communes, quorum odor suauissimus vbiq̃ue terrarum redolet, homines, scilicet, nomine nusquam perituri, ex Varonarum præcipuè inclyta prole Beatissimi patres Frater Antonius Varona de Valdiuieso ordinis Prædicatorum Nicaraguensis Episcopus & Martyr, & Frater Didacus Varona Guardianus Salicetanus, Ordinis Minorum prouinciæ Castellæ, meritis insignis, clarusque in vita & in morte miraculis immensis: alij etiam Doctores celeberrimi, quorū vita exemplari indies Dei ædificatur Ecclesia.

Cum igitur obediētæ gratia, in quoddã memoratę B vallis oppidū, eiusdēq̃; nō postremā gloriā, Valermosa nomine, à viginti tantū accolis inhabitatū, prope au riferi dicti præterlabentis fluuij marginē, abundantissimis lymphis, ridentibus pratis, atque irriguis hortis exornatum, domumque paternam & lares patrios me contuliffem, nihil mihi potius fuit, quàm vt perpetua memoria dignissimum illius oppidi Ecclesiæ Matricis sanctæ Cruci dicatę Parochum conuenirem, multis de causis mihi amicissimum. Ad quem vt veni, complexus me senex, alacri vultu & animo ait.

Parochus.

Parochus. Gratias tibi ago, summe Deus, quod antequam ex hac vita migrem, & viam vniuersæ carnis ingrediari, video in oppido isto & sub his tectis meum charissimū fratrem, cuius ego audito nomine recreor.

Autor. Deinde ego illum de suo munere, & rebus publicis, & domesticis: & ille me de mea valetudine, sacrarum literarum studio, conuentu, & habitatione percontatus est. Multis verbis vltro citroque habitis, ille & alij nobis consumpti sunt dies. Contigit autem eo tempore, vt mihi relaxandi animi gratia ad præfati fluminis oras deambulanti obuiam prædictus Parochus insperatò veniret, & cū vale fecissemus inuicem, ille ait.

Parochus. Quare sic solus? vt quid agrorum solitudines captas?

Autor. Vt animum abducam à negotijs & à conuentu & frequentia hominum me abtraham, ruris peto secretum. Oppidum certè mihi carcer est, solitudo paradysus.

C *Parochus.* In hoc imitatore te præbes magni illius quondam Scipionis, viri excellenti ingenio præditi, qui primus dixisse fertur, nunquam se minus otiosum esse, quàm cum otiosis, nec minus solum, quàm cum solus esset. Dux res, quæ desidia & inertia solent animos inficere, illum ad præclara facta, & ad assequenda posteris illustra monimeta excitabāt, otium & solitudo.

Autor. Ante Scipionis tempus David Propheta docuit nos tanquam in ampla domo deambulare in corde nostro & conuersari cum eo; quasi cum bono conrubernali, vt ipse diceret & loqueretur tecum, veluti quando dicebat: Dixi, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea: Salomon quoque filius eius ait: Bibeaquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus. Hoc est, Tuo consilio vttere. Aqua

A 2 enim

D. Hiero.
in epist. ad
Rusticum.

Cicero in
lib. de amicitia.

Psal. 38.

Prover. 5.

enim alta, consilium in corde viri. Non ergo primus Scipio sciuit se solum non esse, cum solus esset, nec minus negotiosum, cum otiosus esset. Sciuit ante ipsum Moyses, qui cum taceret, clamabat, cum otiosus staret, praeliabatur, nec solum praeliabatur, sed etiam de hostibus, quos non contingebat, triumphabat. Adeo otiosus, ut manus eius alij sustinerent, nec minus quam ceteri negotiosus, qui otiosis manibus expugnabat hostem, quem non poterant vincere, qui dimicabant. Moyses ergo in silentio loquebatur, & in otio operabatur. Cuius autem maiora negotia, quam huius oria, qui quadraginta diebus positus in monte Sinai totam legem complexus est, & in illa solitudine, quicum loqueretur, non defuit? David quoque positus in solitudine aiebat. Audiam, quid loquatur in me Deus. De Helisæo Propheta similiter legitur, quod sedebat in uno loco, & Rex Syriæ magnam belli molem inferebat populo Patrum, diuersisque consiliorum acerbat fraudibus, & circumuenire insidijs moliebatur: sed omnes eius apparatus Propheta deprehendebat, & vigorem mentis per gratiam Dei, ubique præfens, cogitationes hostium suis annuntiabat, & rhonebat quibus cauerent locis: Quod ubi Regi Syriæ manifestatum est, misso exercitu, clausit Prophetam. Orauit Helisæus, & omnes illos cæcitate percussit, & captiuos intrare Samariam, qui venerant obsidere eum. Omnes illi magna præstabant in otiositate, & maiori nunquam fuere comitati hominum turba, quam cum à cætu & frequentia ipsorum erant semoti. Hac igitur de causa solitudine recreor, & in otiositate magis negotiosus existo.

Parochus: His omisis aduertat velim, quod postea quam ab studijs sacræ Theologiæ (in quibus, ut nosti, sum tempore multo versatus) animum abduxi, ardens & in-

& inflammatum me tenuit Psalmi octuagesimi sexti veram interpretationem cognoscendi desiderium, quam à te audire vehementer optaui. Quapropter si tibi (charissime) placet, sermonem circa ipsius elucidationem nunc temporis instituamus. Ad hoc solitudo gratissima Musis: ad hoc tēporis opportunitas, ad hoc cæli tēperies, ad hoc tandē loci nos amœnitas inuitat.

Autor. Ardua quidē res, & meis nō solū humeris impar, qui ab hac dicēdi exercitatione iam dudum abstiniui, sed & his, qui nihil aliud agunt, torumque huic arti tempus ac studium tribuunt, ut inde sui ingenij laudem sibi vendicent, sanē difficilis. Sed ne ab officio discedere videar, eiusdem Psalmi interpretationē in tui gratiā aggrediar. Neque enim fieri potest, ut ingenij nostri tenuitate, ipsam pro dignitate explicemus, quoniā magnas materias parua ingenia sustinere non possunt, & cū eas explicare nituntur, medio in itinere, oneris depressa magnitudine cadūt: sed quādo me tua humanitas ligat, oneri potius ipse succumbam, quam aliquid intentatum omittam. Psalmus ipse sic habet.

- 1 *Fundamenta eius in montibus sanctis: diligit Dominus per-tas Sion super omnia tabernacula Iacob.*
- 2 *Gloriosa dicta sunt de te, Civitas Dei.*
- 3 *Memor ero Raab, & Babylonis, scientium me.*
- 4 *Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic.*
- 5 *Nunquid Sion dicet? homo, & homo natus est in ea, & ipse fundavit eam Altissimus.*
- 6 *Dominus narrabit in Scripturis populorum & Principum horum, qui fuerunt in ea.*
- 7 *Sicut læstantium omnium, habitatio est in te.*

EXPOSITIO HVIVS PSALMI.

Vaticinium istud exponitur communiter ab omnibus diuinarum literarum interpretibus de Ec-

clesia sancta Dei, ex diuersis gentibus in Christi nomine coadunata, & supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum fundata, ipso summo angulari lapide Christo Iesu.

Parochus. Quomodo potest intelligi Psalmus iste de Ecclesia catholica, dum de ipsa, nulla in eo fit mentio. Neque haberi quidem potest, cui referatur illud relatiuum, eius: primū etenim verbum eius Psalmi est, quod dicitur: Fundamēta eius, nō inuēdo, cuius: neq; enim mērio de Ecclesia in hoc Psalmo præcessit.

Autor. Ad nullum præcedens illud relatiuum, eius, refertur: sed ad cordis Prophetæ meditationē, qui semper Ecclesiam sanctam profunda quadam mente contemplabatur, etiam si aliquando de illa verbis vocalibus non ageret. Vnde fit, vt in mente Prophetarum ita coniuncta sint exterioribus interiora quōd simul vtraque videant, & intus verbum quod cogitant, & foris quod dicunt.

Parochus. Vnde constare potest, quōd Regis Cytharædi mens in Ecclesiæ sanctæ contemplatione versabatur? Nullatenus certè possumus, neque nobis fas est cordium arcana scrutari: hoc planè Dei Opt. Maxim. proprium est munus, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta.

Autor. Constat apertè ex eodem Psalmo, cuius interpretatio à secundo versu est inchoanda, qui sic habet. Gloriosa dicta sunt de te, Ciuitas Dei. Quasi diceret: O ciuitas Dei, id est, Ecclesia, siue militans, siue triumphans, gloriosa dicta sunt de te, hoc est magna & præclara, atque laude immortalis digna de te in lege noua & veteri sacris manent consignata monumentis. Committitur hac in parte figura Prolepsis, in sacris paginis vñtatissima, quæ est totius in partes diuisio, quando coniuncta disglutinamus, & vnita dissuimus.

Vnde

D. Grego.
hom. 2. in
Ezech.

1. Reg. 17.
Hebr. 4.

Prolepsis
figura.

Vnde quod vniuersaliter habetur in hoc versu quo legitur, Gloriosa dicta sunt de te, Ciuitas Dei, per partes exponitur in primo & subsequentibus versibus, vt potè quōd habeat fundamenta in montibus sanctis, & quōd diligat Dominus portas eiusdem Ecclesiæ sanctæ super omnia tabernacula Iacob, & quōd memor erit gentium alienigenarum, vt eas intrā Ecclesiæ suæ sanctæ fores constituat, & quōd in eadem Ecclesia sancta nascetur Altissimus Deus factus homo: & vltimò quōd in Ecclesia triumphanti gaudium & exultationem electi omnes in perpetuum obtinebūt. Et hæc sunt gloriosa omnia, quæ in citato versu de hac per celebri ciuitate cælesti atque terrena prædicantur.

Parochus. Quare Ecclesia sancta vocitatur in Scripturis diuinis, Ciuitas, prout hic, vbi dicitur: Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei?

Autor. Quia ciuitas est congregatio hominum ad viure viuendum, vt habetur in Glossa, siue similium hominum communitio quædam optimè, quo ad eius fieri potest, viuendi causa conflata, prout Aristoteli placuit libro 7. Politicorum capite octauo. Et hoc præ se fert vocabuli etymologia, nam ciuitas dicitur quasi ciuium vnitas, sicut Lyranus adnotauit. Cum autem Ecclesiæ nomen, Diuo Chrysofostomo autore, consensus concordiaque nomen sit, ideò Ecclesia sancta conuenientissime appellatur ciuitas, cuius habitatores sunt omnes fideles. Murus autem huius ciuitatis Dei est ipse Deus, secundum illud Zachariæ: Ego ero illi murus in circuitu. Et in Isaia. Saluator ponetur in ea murus. Murus iste magnus, excelsus, fortis est, & protector ciuitatis. Magnus, quia magnus dicitur Dominus in ciuitate, & Sion. Excelsus, quia excelsus dicitur, & terribilis super omnem terrā. Fortis, quia turris fortitudinis appellatur.

Gloss. ordi
naria su-
per cap. 19
Eiaze.
Aristote

Lyran. su-
per ca. 15.
lib. 1. Para-
lipom.
D. Chryso-
stom. 5. su-
per cap. 5.
ad Galat.
Zachar. 26.
Isai. 26.
Psal. 47.
Psal. 98.

Psal. 66

A 4 Prote-

Pſal. 17.
Simile.

Protektor tandem, quia protegit omnes ſperantes in ſe. Vnde ſicut ciuitas, quandiu muro vndique cincta eſt, eos irridet à quibus obſidetur, præſidio illo tutiſſima, haud aliter Dei ciuitas, dum ipſam vndecunque pro muro Deus omnipotens cingit, aduerſarijs ſuæ omnes machinæ, artesque in opprobrium riſumque cedunt, euaduntque, qui eã incolunt, indemnes atque illæſi. Et non ſolùm ipſe Deus, verùm etiam ipſius dono & gratia omnes ſancti huius diuinæ ciuitatis, quæ eſt Eccleſia, ſunt muri, & valiſſimi protectores.

Parochus. Cur ſanctos Eccleſiæ muros eſſe dixiſti?

Autor. Duo ſub vna eademque verborum ſerie percontaris. Eſt quidem dubia interrogatio. Poſteſt enim ſanctitas ſupra muros, & muri ſupra ſanctos appellare. Nanque Sancti vocantur muri, & muri ſimiliter vocantur ſancti. Longo quidem interuallo diſtat vnum ab alio, ſed vtrumque mihi modò diſcutiendum erit. Quod ergo ad rem attinet, Sancti ideò vocantur muri **O** ciuitatis Dei, quoniam ſuis meritis & precibus, tanquã firmiſſimis munitiõibus, fidelium populos cuſtodiant, & quaſi muris fortiſſimis ab hoſtium incurſibus, nec non & ab ira diuina defendunt. Hoc facile patet ex eo, quod habetur in Pſalmo. Dixit Deus vt diſperderet eos, ſi non Moyses electus eius ſtetiſſet in cõfractiõne in cõſpectu eius. Pro cõfractiõne alij interpretati ſunt, In ruina muri, vt reprimeret impetum eius. Eſt autem ſimilitudo ſumpta à viris fortibus, & amore patriæ vehementer incenſis, qui cum murus tormentis hoſtium atque machinis deiicitur, ſe ſe in ea parte, quæ ruinis maximè ſtrata eſt, pro muro opponunt ad hoſtium impetum ſuis corporibus excipiendum, vt cum certo vitæ periculo perniciem à patria depellant. Non aliter ſe geſiſit Moyses. Nam cum Iudæorum propugnaculum, quod in Fidei religione conſiſtebat,

Pſal. 105.

Simile.

ſiſtebat, eorundem rebellione diſiectum eſſet, nihilque impediret quò minùs ira diuina in homines omni firmo præſidio nudatos inuaderet, eosque ad interuiccionem deleret, Moyses ſtudio communis ſalutis inflammatus ſe ſe diuinæ iuſtitie telis obiecit & expoſuit, neque recuſauit quin ſupplicio ſuo omnem impietatem lueret. Sic igitur, fuſis cum ardentiffima ſuorum charitate precibus, Numinis ipſius imperum repreſiſit. Et Loth non ne oratione ſua circundedit ciuitatem Segor, quam ſibi ad perſugium elegit, vt in ipſa Sodomæ incendium non intraret? Item Diuus Paulus fuit veluti murus protegens eos omnes, qui cum eo nauigabant. Ex quibus liquidò conſtat, viros ſanctos fidelium populis eſſe inexpugnabiles muros, prout huiusce rei ſacri ſermones exempla plurima offerunt, quæ ob id ſilentio tegenda duco. Deinde videamus oportet, muri quare Sancti dicantur, ſanctitate ſupra muros appellante? Hoc autem ideò dicitur, quoniam Sanctum ſancire, firmareque ſignificat. **Q**uando igitur muri firmiter nos tuerentur, & firmis munitiõibus tutos faciunt, tunc ſancti appellantur. Poſſumus etiam ex fabulis veterum aliam huius appellatiõnis cauſam in medium afferre. Quondam enim Deos perhibent inter homines verſatos eſſe, qui & eos à malis vndique immunes conſeruarent, procedente deinde tempore factum eſſe, vt pertæſi hominum eos deſeruerint. Homines ergo Deorum auxilio deſtituti, ad imitationem ſimilitudinemque cuſtodie, quam ab illis habuerunt, mœnia excogitarunt, vt ab hoſtiũ inſidijs omnino eſſent immunes. Et quoniam ſanctum eſt, quod magno in pretio eſt, ideò muros, portasque, vt in locum eorum, quæ vti que magni habenda erant, inuenta, ſancta dixerunt.

Gen. 19.

Actor. 27.

Theophi-
lus lib. 1.
inſtitutio-
num tit. 20Pertæſi à
verbo per-
tædet, bau.

R. Parochus. De origine conſtruendarum ciuitatum paululam

A 5 lulam

lulum sermonis, si tibi placet, habeto, & libenti corde te auscultabo.

Autor. Faciam equidem, & tibi narrabo, prout in veterum scriptis inueni, per quæ properanti lectione curri. Quidam enim commemorant eos homines, qui fuerunt ex terra primitus nati, cum per sylvas & campos erraticam agerent vitam, nec vlllo inter se sermonis aut iuris vinculo cohærent, sed frondes & herbas pro cubilibus, speluncas & antra pro domibus haberent, bestijs & fortioribus animalibus prædæ fuisse: tum eos qui aut laniati effugerant, aut laniari proximos viderant, admonitos periculi sui, ad alios homines decurrisse, præsidium implorasse, & primo nutibus voluntatem suam significasse, deinde sermonis initia tētasse, ac singulis quibusque rebus nomina imponendo paulatim loquendi perfecisse rationem. Cū autem nec multitudinē ipsam viderent contra bestias esse tutam, oppida etiam cœpisse munire, vel ut quietē noctis tutam sibi facerent, vel ut incursiones atque impetus bestiarum, non pugnando, sed obiectis aggeribus arcerent. O ingenia hominibus indigna, quæ has ineptias protulerunt: miseros atque miserabiles, qui stultitiā suam literis, memoriæque mandarunt, qui cū viderent mutis quoque animantibus ingenitam esse rationem vel cōueniendi, vel inuicem appetendi, vel periculi fugiendi, vel mali cauendi, vel cubicula sibi & laribula parandi, homines autē ipsos existimauerint non nisi exemplis admoneri, ac discere potuisse, quid metuere sibi, quid cauere, quid facere deberent, aut nunquam conuenturos inter se fuisse, nec loquendi rationē reperturos, nisi eos bestiarum comedissent. Alij autem scriptores alia construendi ciuitates initia posuere: dicentes, quod cū genus humanū esset adhuc in montibus atque syluis dissipatū, nullisque esset ciuilibus institutis aut domesticis moribus excultū, ex-

Cicer. pro
Sextio.

Lactantius
Firm. li. 6.
diuinarum
insit. c. 10.

luit maximè tunc temporis vnus aut alter eorū, quos natura finxerat ingenio & prudentia præstantes, qui disperfam illam familiam vnum in locum congregauit, & ex immani agrestique vita ad humanitatem & honestos mores excoluit. Hoc est illud, quod homines doctissimi fictis fabulis memoriæ prodiderunt, Orphæi cantu sylvas, ferasque omnes vnū in locū confluxisse voluptate illa eximia commotas. Sic etiam traditur Amphion cætus suauitate lapides impulisse, quod vellet, vnde vellet, deduxisse: quo significabatur, homines illos agrestes, atque feros, qui vel ingenij stupore, vel immanitate morum, lapidum atque ferarū instar erant, paucorum ingenio fuisse moribus humanis & ciuilibus institutos. Vnde Horatius canebat:

*Syluestres homine Sacer, interpresque Decrum
Cædibus & victu sacro deterruit Orpheus,
Dicitur ob hoc lenire tigros, rabidosque leones.
Dicitur & Amphion Thebanæ conditor vrbis.
Saxa mouere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quod vellet. Fuit hæc sapientia quondam
Publica priuatis secernere, sacra prophanis,
Concubitu prohibere Vago, dare iura maritis.
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor & nomen diuinis vatibus atque
Carminibus venit.*

Horatius
in arte.

De hac urbium condendarum origine non siluerunt Plato, Vitruuius, Aristides, Cicero, & alij quamplurimi vetustissimi hyperaspites, qui de eadem re permulta syntagmata scriptitarunt. Præterea ciuitatum origo fuit ipsamet indigentia. Nam cuncti mortales à natura nudi, omniumque rerum inopes, quoniam per se singuli ad paranda necessaria minimè erant idonei, nisi mutuo sibi opitularentur, ideo ad superandas necessitatum angustias ab initio conuenerunt. Id

Plato in
protagora
Vitruuius
lib. 2. c. 14
Aristides
in oratio-
ne contra
Minerā.
Cicer. lib.
5. Tuscul.

autem

Plato li. 2.
de Repub.

autem est, quod Plato existimabat ciuitatem vtique fieri ex eo, quod nullus nostrum ex se ipso sufficiens est, sed multorum indiget. An verò arbitraris aliud extitisse ciuitatibus constituendis initium? Minimè quidem. Sic itaque alius aliū, aliumque sibi, & ad vsum alium adiungentes, cum multis indigeamus, multos in habitationem vnam communicatores, adiutoresque congregatos ciuitatem nos appellamus. Vnde manifestum est hominem magis indigere societate, quam reliqua omnia animalia. Quod quidem ipsa naturalis necessitas per se aperte declarat. Alijs siquidem animalibus cibum natura ipsa præparauit, tegumenta, defensionemque dedit: homini verò nihil eorum natura præparauit, sed omnium loco rationem largita est, qua ipse sibi pararet hæc omnia, ad quæ vnus tantum homo non sufficit. Est igitur homini à natura insitum, vt in societate multorum viuat, cuius rationem

S. Thomas
lib. 1. de te
gim. Prin-
cipum c. 1.

Cyrus.

Cyrus Theodorus asignans, ait.

*Nam quærit ecce fullo calcearium,
Equitum magistro gratus est freni faber,
Agrum colenti mechanicus coniungitur.
Breuiter habeto: Qualibet ars cui libet,
Piscator omnis indiget enim rustico,
Eget piscatore rura qui colit,
Illi panes dans, ipse pisces accipit.
Sic omnis opifex quærit alterius opem
Hic denique modus ciuitates promouet.*

Quæ omnia de ciuitate Dei iure optimo prædicantur. Nam quod supra retulimus de Orpheo & Amphione primis vrbiū conditoribus, multò quidè excellentius, multoq; præstantius Christo Dño seculorum omnium Principi conuenire fatendum est. Ipse nanque aduentu suo felicissimo cælestique doctrina signis & portentis contestata filios hominum per diuersos ritus &

Ad Hebr.
cap. 2.

gentes per innumera scelera variaque vitia dispersos vnum in locum Ecclesie sanctæ, & vnitatem catholicæ Fidei congregauit, iuxta quod fuerat olim Rex illis in iuris variatibus de ipso Christo Domino dicens: Dispersos Israelis congregauit. Illos enim ad eum omnes gentes, & abant populi multi ad inuicem dicentes: Venite et secudamus ad montem Domini, & ad domum Dei in iacob; & docebit nos vias suas, & ambulabimus in seminis eius. Quod narrantes Euangelistæ sancti, recensent, quod turba multa conueniebant; & de ciuitatibus properabant ad Iesum, & quod multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa & Ierusalém, & maritima, & Tyri, & Sidonis veniebant, vt audirent eum. Erant omnes mortales eo tempore, sicut oues errantes; & sic conuertebantur ad pastorem & Episcopum animarum suarum, vt eos in vnum Ecclesie ouile conuocaret. Et hoc est, quod per Oseam fuerat olim ipse loquutus: In funiculis Adæ traham eos, in vinculis charitatis. Quasi diceret: Tauri & leones per vim solent duris funibus trahi, ego autem ligaminibus blandis, scilicet, operibus amore plenissimis, ad me homines traham, vt in Ecclesie sanctæ ciuitate morentur. Pro eo quod vulgata editio legit: In funiculis Adam, Septuaginta transtulerunt in morte hominis. Ac si dicat: Ego factus homo pro hominibus moriar. Voluit ergo non solum prædicatione veritatis ad se alligere homines, quos condiderat, verum (quod maius omnibus est) pro ipsis moriens in cruce. Et ego si exaltatus fuero à terra (inquit ipse Saluator) omnia traham ad me ipsum. Vincula certe sunt ista fortissima, & suauissimi funes amoris, quibus ad vnitatem Ecclesie sanctæ omnia traxit, non solum Iudæos & Gentiles, sed seruos & liberos, inde non mares & feminas. Omnes ergo ciuitatis Dei esse incolas fecit. In-

Psal. 146.
Ista. 2.

Luca. 8.

Luca. 6.

1. Pet. c. 2.

Osea. 13.

Interpreta-
tio Septua-
ginta ex
Græco.

Joan. 12.

ser

ter quos etiam officia distribuit, & ordinem constituit, ita ut alij sint oues obedientes, alij vero pastores imperantes. Et quemadmodum (ut Apostolus ait) in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent, ita multum unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra, ita ut hoc sit caput, illud pedes, istud manus, hoc oculi, illud vero aliud corporis membrum, quo omnia recte inter se conueniant, commodumque tam ad praefectos, quam ad subditos redundet, ita & apud nos, qui commune corpus Christi sumus, omnes enim corpus unum in Christo, ac per unum Christum inter nos membra sumus, hoc enim imperat, ac praesidet, istud vero obedit & dirigitur, nec amborum adem est officium, sicut neque membrorum physici corporis, sed ambo unum sunt in unum Christum, & ab eodem spiritu composita & conglutinata, licet imperantes a subditis distent. Et sicut apud ipsos reges omnes quidem vnius regnantis imperium agnoscunt, subserviunt autem non omnes isdem in rebus, sed illius cuius est exercitibus imperare, huius autem urbes regere ac dispensare: sic in Ecclesia sancta quosdam quidem posuit Deus primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias, curaciones, opitulationes, gubernaciones, genera linguarum, interpretationes sermonum. Qui omnes sibi in se mutuum auxilium praestant, sicut membra sibi mutuo opitulantur, quia ad vitam perennem consecretandam multis egent mutuis adiumentis. Et haec de origine & causa construendarum ciuitatum dixisse iustis.

Parochus. Consequens est, ut ante quam decernas orationis vela contrahere, quoniam ciuitas foelix, beata, atque bene murata dici possit, ostendas.

Anter. Prima quidem cuiuslibet ciuitatis foelicitas

D illa esse videtur, quando in ea Philosophus regnat, aut rex philosophatur. Beata quippe cenferi debet, quae rectorem & gubernatorem prudentia praeditum, & sapientia condecoratum habuerit, quonia tali gubernatore habitabit utique in pace super terram, & gaudio incredibili perfundet, atque immensa prosperitate perpetuo laetabunda gloriabitur. Foelix, & merito, appellabitur, quae talem obtinuerit ducem ac gubernatorem: calamitosa vero, quae fuerit ab insipienti gubernata. Nam sicut homo priuatus oculis manet in tenebris, ita respublica sapientibus rectoribus orbara, caligine densissima circumfundatur, est necesse. Gubernator etenim oculus est reipublice, & ideo ad gubernandi munus, ut par est, subeundum, sapientia est maxime necessaria. Quod cum Salomonem non lateret, & Israelitici regni gubernacula esset suscepturus, hanc potissimum virtutem a Domino postulauit. Ipsa quoque sapientia de se verba faciens, ait: Per me reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. Rursus autem praecipua cuiuspiam Reipublicae calamitas illa plane est existimanda, si rectorem & gubernatorem, insipientem, ignarum, cognitioneque literarum destitutum habuerit. Hinc nanque detestanda ciuitatis gubernatio, hinc eiusdem perditio, subuersio, atque miseria, hinc parua concordia, & maxima discordia, hinc tandem vniuersa mala procedunt. Item illa ciuitas beata potest nuncupari, in qua non sicut figulus figulo inuidet, ut Hesiodus ait, sed sapiens cum sapiente certat, iustus iustum aemulatur, fortis cum forti virtutis praestantia contendit, modestus & continens in eo laborat, ut omnes continentiae magnitudine vincat. Sic enim fit, ut dum singuli se se ad virtutis certamen acuunt, vniuersi tandem sint in virtutum omnium studio florentes. Item cum virum aliquem bonum

Simile.

3. Reg. 5.

Prou. 8.

Hesiodus.

bonum, vel in familia aliqua, vel in ciuitate verſari animaduerto, eam familiam, aut ciuitatem beatam prædico, exiſtimoque eam & præſentibus bonis perfrui firmiter, & eorum, quæ defunt, expectare non fruſtra copiam, cum Deus infinitam & incircunſcriptam opulentiam ſuam propter dignos indignis etiã largiri ſoleat. Vnde boni viri columnæ ſunt populum totum ſuſtinentes. Item beata eſt illa ciuitas, quæ pietate & iuſtitia fulcitur: quod in Proverbiorum volumine patet. Ibi enim legitur: Iuſtitia eleuat gentem, miſeros facit populos peccatum. Hoc apertiſſimè docuit Achior in libro Iudith, qui Iudæos fore inuictos pronuntiauit, ſi fidem & iuſtitiam colerent: contra verò, ſi impietati ſeruirent. Idem intellexit Balam ariolus, qui regi Moabitarum dixit: Veruntamen pergens ad populum meum dabo tibi conſilium, quid populus tuus populo huic facere debeat. Hoc fuit, opera & induſtria mulierum Moabitarum impellere populum in peccatum impietatis & perfidiæ, vt propter hoc facinus à Deo derelictus hoſtium ſuorum prædæ pateret. Conſtat ergo ex his beatitudinem populi & ſtabilimentum ciuitatis in pietate & iuſtitia conſiſtere, quibus Deus certiſſimus moenium ſuorum propugnator habetur. Propter decem iuſtarum merita veniam Dominus quinque ciuitatibus pollicebatur ſi in eis reperirentur. Salomon etiã iuſtos viros ſentiebat eſſe vrbium pretioſiſſima veſtimenta. Quocirca vt hiſce viris bonis ciuitas quælibet ſit bene murata, oportet vt ab ea procul arceantur crimina. Hoc Plautus in hæc verba docuit.

Prou. 13.

Iudith. 5.

Num. 24.

Genef. 18.

Prou. 11.

Plautus in Perta.

*Quid id quod vidisti, vt munitum muro tibi viſum eſt oppidum?
Si incolæ bene morati, pulchrè munitum arbitror.
Perfidia, & pecuniarum ex urbe, & auaritia, ſi exulant,
Quarta inuidia: quinta ambitio: ſexta obreſcèntio,*

Septimum

*Septimum periuirium: euge, octaua indulgentia,
Nona iniuria: decima, quod peſſimum adgreſſu ſcelus.
Hæc niſi inde aberunt, centuplex murus rebus ſeruan
dis parum eſt.*

Parochus. Videamus iam, quare Eccleſia ſancta appelletur ciuitas Dei, Dicitur enim: Glorioſa dicta ſunt de te, Ciuitas Dei.

Autor. Ciuitas Dei multis rationibus vocatur Eccleſia fidelium. Primò, quoniam omnes qui numero & merito ſunt de Eccleſia Dei, vniuntur Fide Chriſti Domini & charitate. Secundò, quoniam ibi quotidie impletur voluntas Dei. Tertiò, quia ſeparata ab omnī errore infidelium fide & bonis operibus ſanctificatur. Quartò, quia ibi eſt reſectio corporis & ſanguinis Chriſti Domini ſub ſpeciebus panis & vini. Quintò & vltimò, quia ibi eſt iudiciaria poteſtas, dum in ipſa diſcernitur mundum & immundum, vitia & virtutes. **I.** Hiſ ergo rationibus Eccleſia ſancta dicitur ciuitas, & non ſolam ciuitas, ſed cum additamento, nempe Dei. *Ait enim regius vates.* Glorioſa dicta ſunt de te, Ciuitas Dei.

Parochus. Explica, quænam ſint iſta glorioſa, quæ de hac percelebri ciuitate voce prophetali prædicantur.

Autor. Initium pſalmi id ipſum teſtatur, quo dicitur: Fundamenta eius in montibus ſanctis.

Parochus. Velim vt aperias, quid intelligas per fundamenta in eo verſu.

Autor. Poſſumus non indecènter intelligere Theologicas virtutes, Fidem, Spem, & Charitatem, quæ ſunt fundamenta fortiſſima Eccleſiæ ſanctæ Dei. Hoc inſinuarunt D. Hilarius Episcopus Pictauienſis, & D. **L.** Ioannes Chryſoſtomus: Dictis etiã id ipſum patet Prophetiſ & Apoſtolicis: De Fide nanque ait Habacuch Propheta: Iuſtus autem in Fide ſua viuet. Et re-

B fertur

D. Hilari
in comẽt.
ſuper Mat
thæu can.
16.
Chryſ. toa
2. ſer. 26.
de Pentec.
pag. 335.

Habac. 2. fertur ab Apoftolo varijs in locis, vbi habet: Iuſtus au-
 Rom. 3. tem ex Fide viuit. Et alibi idem Apoftolus ait, Sine Fi-
 Galat. 3. de impoſſibile eſt placere Deo. Vnde ſciendum, quòd
 Hebr. 10. huic ſpiritualis ædificij fundamento, ſcilicet, Fidei, ita
 Hebr. 11. conglutinatur Spes ſimul & Charitas, vt vbi Fides nõ
 eſt, ſpes eſſe nullatenus poſſit, neque Charitas. Apo-
 ſtolus etenim ait: Credere oportet accedentem ad
 Deum, quia eſt, id eſt, habere Fidẽm; & quòd inquiren-
 tibus ſe remunerator ſit, id eſt, habere præmiorum
 ſpem. Alioquin autem, qui non credit, quomodo ſpe-
 rabit? & qui non habet Fidẽm, quomodo habebit
 Spem? Nullo modo. Per Fidẽm igitur promouemur
 ad Spem, & per Spem proficimus ad Charitatem. Om-
 nia quæcunq; habuero, nihil mihi ſine Charitate pro-
 ſunt, Paulo id aſſerente: Si linguis (inquit) hominum
 loquar & Angelorum &c. Charitatẽm autẽm non ha-
 buero, nihil mihi prodeſt. Sed quis nam extet Chari- M
 tatis effectus, ab ore Saluatoris Domini audiamus, qui
 Ioan. 14. apud Ioannẽm ait: Qui diligit me, diligitur a Patre
 meo, & ego diligam eũ, & manifeſtabo ei me ipſum.
 Vide quomodò ex dilectione ſequitur manifeſtatio,
 & ex manifeſtatione contemplatio, & ex contempla-
 tione cognitio intuitiua, & ex cognitione intuitiua, vi-
 ta æterna. Cũ Chriſtus apparuerit vita veſtra (inquit
 Coloſ. 3. Apoftolus) tunc apparebitis & vos cum ipſo in gloria.
 Et cũ apparuerit, ait Ioannes, ſimiles ei erimus, quo-
 niam videbimus eum ſicuti eſt. Iam, chariſſime, cernis
 vnde & quomodò peruenitur, & quibus gradibus aſcẽ-
 ditur ad vitam æternam. Per Fidẽm, ſcilicet, perue-
 nitur ad Spem, & per Spem ad Charitatem, per Cha- N
 ritatem ad manifeſtationem, per manifeſtationem ad
 contemplationem, per contemplationem ad cogni-
 tionem intuitiuam, & per cognitionem intuitiuam
 Ioan. 17. ad vitam æternam. Hæc eſt vita æterna (docet Chri-
 ſtus

ſtus Dominus, cum Patre verba faciens) vt cognoscãt
 te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chri-
 ſtum. Vita ergo habetur ex Fide, & vita habetur ex co-
 gnitione. Ex Fide habetur vita interna, & ex cogni-
 tione habetur vita æterna. Ex Fide habetur vita illa,
 qua interim viuimus bene, & ex cognitione habetur
 vita illa, qua in futuro viuemus beatẽ. In Fide totius
 boni eſt inchoatio, & in cognitione totius eſt boni
 conſummatio atque perfectio. Fides igitur totius bo-
 ni eſt initium, & ſpiritualis ædificij fundamentum, &
 ſupra ipſam Fidẽm Spes ſimul & Charitas fundantur
 Præclara quidem & miranda ſunt hæc Eccleſiæ ſanctę
 O fundamenta.

Parochus. Quod ſequitur deinde in eodem verſu,
 ſcilicet, in montibus ſanctis, reſtat videndum, quinam
 ſint iſti mōtes ſancti, ſupra quos recenſita Eccleſiæ ſan-
 ctę fundamenta collocata eſſe memorantur.

Autor. Hebræorum opinio fictitia (vt certa ab in-
 certis ſeparemus) eſt mihi modò ponenda, qui templi
 materialis fundamenta in aduentu Meſſiæ (quem ipſi
 adhuc in vanum expectant) collocanda fore dicebant
 in tribus montibus ſanctis, videlicet, in monte Sinai, Ixod. 26.
 vbi fuit lex data Moyſi, & in monte Thabor, vbi Iudic. 4.
 oſtenſa fuit victoria Barach, & in monte Carmeli,
 vbi deſcendit ignis de cælo ſuper ſacrificium Helix. 3. Reg. 18.
 Quocirca expoſitores Hebræi tenent, quòd Pſalmus
 iſte agit de ciuitate Ieruſalem, & templo per regem
 Meſſiam venturum reædificandis altiùs & nobiliùs
 multò, quã fuerũt in tẽpore Salomonis. Nã in aduẽtu
 P Meſſiæ mons Siõ (aiunt illi) eſt eleuandus in altum, &
 ibi transferet Dñs montem Sinai, & montem Thabor,
 & montem Carmeli, & ſuper iſtos eſt eleuandus mōs
 Sion. Et ad hoc præbandum inducunt ipſi illud
 Iſaiæ: Et erit in nouiſſimis diebus præparatus mons Iſaiæ. 21

Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles. Et sic exponitur ab ipsis in te Psalmus in hunc modum, Fundamenta eius, scilicet, ciuitatis Ierusalem & templi in montibus sanctis, id est, erunt collocanda in tribus memoratis montibus. Sed ex eisdem Hebræis

Rabbi Salomon.

Rabbi Salomon reprobatur tale commentum in suis commentarijs super Isaiam, dicens, quod prædicta eleuatio domus Domini est intelligenda secundum magnitudinem signorum & mirabilium, quæ fient in aduentu Messie. Lyranus fidelissimum totius diuinæ Scripturæ interpretem consulamus, & quid de hac re sit tenendum, aperiat. Eius expositio sic habet: Fundamenta eius, id est, Ecclesiæ, in montibus sanctis, nempe in monte Sion, vbi Christus Dominus prædicauit, & in alio monte apud autores ignoto, vbi legem Euangelicam promulgauit, vt habetur apud Matthæum cap. 5. & in monte Thabor, vbi coram tribus discipulis futuram gloriam suæ resurrectionis in transfiguratione

Matth. 17.

præstendit, prout Matthæi monumenta sacra recensent. Conuenientiùs autem multò quod dicitur, in montibus sanctis, potest exponi de Christo Dño & Apostolis. Christus etenim est mons montium, cui innuntur montes sancti, id est, pauperes Apostoli, in quibus sunt præfata Ecclesiæ sanctæ fundamenta, videlicet, Fides, Spes, atque Charitas, de quibus fundamentis paulò superius mentionem fecimus. Huic expositioni fauent Glossa super cap. 65. Esaiæ, & D. Chrysostomus tom. 2. hom. 10. de diuite & paupere, pag. 35.

Glossa Chrysost.

Parochus. Satis meo arridet palato ipsa tua interpretatio, sed si aliam eiusdem versus excogitasti, à te libenter audierim.

Autor. Non extraneam certè aliam interpretationem in medium adducam. Per id quod dicitur: Fundamenta intelligere possumus Apostolos, qui iure opti-

mo

mo Ecclesiæ sanctæ fundamenta dici possunt, iuxta illud Apocalypsis: Et murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim nomina Apostolorum, & agni.

Apoc. 21.

Parochus. Cum Apostolus dicat, vnum tantum esse Ecclesiæ sanctæ fundamentum: Fundamentum (inquit) aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est, quod est Christus Iesus. Et alibi, Estis ciues sanctorum, & domestici Dei, superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum: Cur ergo duodecim fundamenta esse describuntur?

1. Cor. 3.

Ephes. 2.

Autor. Quæsitio tuo sapientissimus Haymo venerabilis Bedæ frater satisfacit, dicens: quod quando singulariter fundamentum enūtiatur, ipse Christus Dñs intelligitur, super quem omnis ædificatio Ecclesiæ cōstruitur, quando autem pluraliter, Patriarchæ, Apostoli, cæterique doctores. Christus enim est fundamentum fundamentorum, Apostoli verò in Christo meruerunt esse sanctæ Ecclesiæ fundamenta. Christus Dominus sine Apostolis fundamentum est, at verò Apostoli sine Christo fundamenta esse non possunt. Huic sententiæ subscribitur Theophylactus super cap. 2. epistolæ ad Ephesios, & Lyranus super cap. 28. Isaiæ.

Haymo

Theophilus
Lyranus

Parochus. Videamus, quare Apostoli vniuersalis Ecclesiæ fundamenta dicantur?

Autor. Quia in ipsis & cōfessione ipsorum fundata est Ecclesia. Petrus etenim princeps Apostolorum, super quem Christus Dñs fundauit Ecclesiā, verè immobilis petra & firma cōfessio, ex persona omnium Apostolorum confitetur, dicens: Tu es Christus Filius Dei viui. Et Dñs super Petrum & super hanc Petri confessionem suā firmavit Ecclesiā dicens: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meā. Hoc docuere quondam D. August. tom. 6. libro de gratia noui testamenti

Matth. 16.

D. August.

D. Chryſt. ad Honoratum, cap. 14. & D. Ioannes Chryſoſtomus, tomo 2. sermone 26. de Pentecoste.

Parochus. Ipsa Ecclesie sancte fundamenta, scilicet, Apostoli, quibus in montibus fundata recensentur?

Autor. In montibus sanctis, hoc est, in Lege, Psalmis, & Prophetis, in quibus agitur de Christi Domini aduentu, Passione, Resurrectione, atque Diuinitate.

Parochus. Quare Lex, Psalmi, & Prophetæ appellantur montes?

Autor. Propter altitudinem diuinorum mysteriorum, quæ in ipsis continentur.

Parochus. Quomodo Apostoli Ecclesie sancte fundamenta in montibus sanctis, utpote, in Lege, Psalmis, & Prophetis fundabantur?

Autor. Hoc ut penitus agnoscas, aduerte: Euangelium, quod Apostoli à Domino didicerunt, & per vniuersum mundum disseminarunt, testimoniū habet à **V** Lege, Psalmis, & Prophetis. Hoc ex eo constat aperte, quod Iudæi cum Dñm Iesum persequerentur, quia in sabbatho sanarant hominem illum in probatica piscina existentem, & triginta & octo annos habentem in infirmitate sua, hæc illis fuit ipse Dominus verba loquutus, quæ apud Ioannem habentur: **I**oan. 5. *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me. Et paulò inferis ait: Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. Item, cum duo ex discipulis Iesu iter facerent in castellum Emaus, ipsa resurrectionis Domine die venit obuiam illis, & increpans illos dixit: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ loquuti sunt Prophetæ, &c. Et incipiens à Moysi & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant.* **L**uca 24. *Præterea cum in monte Thabor coram discipulis transfigura-*

figuraretur, apparuerunt Moyses & Elias loquentes cum Iesu, ut manifestum fieret, quod Euangelium testimonium haberet à Lege & Prophetis. Non enim aliquem latet per Moysen denotari Legem, per eximium Prophetarum Eliam Prophetas, & per Iesum Dominum, Euangelium. Dominus quippe Iesus non venit soluere Legem, sed adimplere. Præterea hoc **M**atth. 5. *idem docuit ipse Dñs apud Lucam: nam cum ascenderet Hierosolymam, dixit ille discipulis suis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis. Testimonium ergo habet Euangelium à Lege & Prophetis. In his itaque montibus sanctis, Lege, scilicet, & Prophetis, fundamenta Ecclesie catholice, id est Apostoli, erant fundata, quandoquidem Euangelium, quod gentibus annuntiabant, sacrarum literarum autoritate solidabant, & Legis & Prophetarum testimonijs confirmabant. Vnde post acceptam Spiritus sancti gratiam Apostolorum primus dicebat Iudæis: Viri Iudæi &c. **A**ct. 2. hoc est, quod dictum est per Prophetam Ioel, Et erit in nouissimis diebus, dicit Dñs, effundam de spiritu meo super omnem carnem. Aliaque in eodem capite adducit testimonia ex sacris voluminibus decerpta. Idem prestitit **B.** Paulus multis in locis, sed præcipue in doctissimo quodam sermone ad Iudæos, & habetur in Actis. **A**ct. 17. Hoc etiã & ceteri Apostoli præstiterunt. Ex quo patet, quod fundabantur in montibus sanctis, id est, in Scripturis sanctis, quæ de Filio Dei erant. Et ab istis montibus æternis illuminabat Apostolos Deus, ut & ipsi cæteros illuminarent, quod Psaltes cecinerat olim, sic alloquens Deum: **Z** Illuminatus tu mirabiliter à montibus æternis, turbati sunt omnes insipientes corde. Lex, Prophetæ & Euangelium dicuntur montes æterni, quia vita æterna in ipsis promittitur, ut in Proverbijs habetur. Serua mandata, **B** 4 & viues.*

Matth. 5.**L**uca 18.**A**ct. 2.**A**ct. 17.**P**sal. 75.

& viues. Et Dominus in Euangelio: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Ab istis ergo montibus æternis illuminat Dominus Apostolos, & per ipsos, & alios Euangelicæ veritatis prædicatores omnes homines qui in tenebris ignorantie sedebant. Cumque cerne-
rent Iudæi, quod Christus Dominus interpretabatur illis Scripturas, turbati sunt omnes insipientes corde, & mirabantur dicentes. **Q**uomodo hic literas scit, cum non didicerit? Et cum discipuli loquerentur varijs linguis magnalia Dei, turbati sunt omnes Iudæi insipientes corde. Præterea videntes Petri constantiã & Ioannis, comperto quod homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur. Et de beato Stéphano dicitur, quod Iudæi disputantes cum illo non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur. Et idem Stephanus **A** cap. 7. per totum in Actibus eximiam habet concionem, multis refertam Scripturæ sacræ testimonijs. Illuminabat igitur Deus Iudæos per Apostolos à montibus æternis à Lege, scilicet, & Prophetis: sed turbati sunt Iudæi omnes insipientes corde. Hæc ergo fundamenta Ecclesiæ sanctæ, id est, Apostoli, fundabantur in montibus prædictis, quia eorum prædicatio dum Legis & Prophetarum præhæntiabat complementum in Euangelio, ipsi sancti Apostoli fortissima Ecclesiæ sanctæ fundamenta extiterunt.

Parochus. Progrediamur vterius, nam satis superque elucidatū manet hucusque; (meo videri) quod adduxisti.

Autor. Persequar, grati animi voluntate, de assumpto versu quod restat. Ait itaque Cytharædus, pastor & rex:

Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob. **B**
Hic assignatur alia ratio, propter quam Propheta dixerat, *Gloriosa dicta sunt de te, Civitas Dei*, nempe quia vehementiori & ardentiori amore diligit Dominus portas

Ioan. 7.

Act. 2.

Act. 4.

Act. 6.

Act. 7.

portas Sion, quàm omnia tabernacula Iacob.

Parochus. Adhuc indiscussum & inexplicatum relinquis, quod exponendum assumpsisti. Oportet vt exedita oratione, quid nomine portarum Sion intelligas, pro tuis viribus ostendas.

Autor. Per portas Siõ possumus intelligere Baptismum & alia sacramenta, per quæ in Ecclesiam Dei gētes ingrediuntur, prout Lyranus adnotauit super cap. **L**yranus. 6. lib. 3. Regnorum.

Parochus. Ipsi expositioni obstat Dominus Paulus **B**urgenfis. de Sancta Maria, Burgenfis Antistes, dicens quod per portas Sion fortè melius intelligerentur gratia & virtutes, quibus perseveranter habitis, infallibiliter fit ingressus ad Ecclesiam, non solum militantem, sed etiã triumphantem. Per baptismum autem fit huiusmodi ingressus, inquit ille, in quantum per eum gratia confertur, quia secundum Philosophum: Propter quod **P**hilosophus. vnumquodque tale & illud magis, & ideo ingressus ad Ecclesiam magis est attribuendus gratiæ, quàm Baptismo, præsertim cum Deus non alligauerit potentiam suam sacramētis, vt habetur lib. 4. Senten. dist. 4. **M**agister. Et sic sine Baptismo potest fieri huiusmodi ingressus, nunquam tamen sine gratia & virtutibus Theologicis. Has igitur portas propriè diligit Dominus super omnia tabernacula Iacob, id est, cultum veteris Legis, in qua non conferebatur gratia. Gratia enim & veritas per Iesum Christum facta est. **I**oan. 1.

Autor. Mihi certè non arridet ipsa Burgenfis expositio, quatenus ait posse aliquem habere gratiã & virtutes Theologicas absque Baptismo, & per cõsequens **D** introire in regnum Dei. Hoc enim sustineri minimè potest, cum Dominus dicat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod quidem est intelligendum de rege-

B 5 generatione

neratione spiritali per susceptionē Baptismi in re vel in voto, explicitē vel implicitē. Vnde si Nicodemus, & Cornelius, de quo in Actibus Apostolorum, & alij ante Baptismum consequuti fuerunt gratiam & virtutes, hoc planē fuit per Fidem Christi & desiderium Baptismi implicitē vel explicitē, postmodū tamen in Baptismo maiorem gratiæ & virtutum copiam sunt adepti, prout clarē docuit S. Tho. 3. p. q. 69. art. 4. ad 2. Est quidem hoc sacramentum Baptismatis de necessitate salutis, & ideō oportet quōd habeatur in re, vel quoad præoccupatos in voto explicitē vel implicitē, vt dictum est. Ita definitum manet in Concil. Trident. sessione 7. can. 5. Si autem contemptus in aliquo Baptismum aquæ excludit, certum est neque Baptismum flaminis neque sanguinis ei prodesse ad vitam æternam, & per consequens non posse introire in regnum Dei, in quod nullus mortalium ascendit, nisi quatenus efficitur membrum Christi, quod fit per regenerationem Baptismi spiritalē.

Parochus. Catholica Fide docemur, plures veteris testamenti Patres saluos fuisse absq; Baptismo, cōsequens est, quōd sine ipso poterūt homines etiā modō saluari.

Autor. Certum est, quōd nunquam homines poterunt saluari, neque ante aduentum Christi, nisi fierent membra Christi. Fiebant autem veteris testamenti Patres membra Christi per Fidem aduētus futuri, quem in omnibus illius Legis sacrificijs protestabantur, sicut latē diffusēque docuimus in libro, quem nuper edidimus super Angelicam salutationem, cap. 7. Et hanc Fidem præsignabat circumcisio, vt Apostolus affirmat, scribens ad Romanos, eratq; in remedium peccati originalis, quod in generatione contrahitur. Et licet prædicti Patres non baptizabantur, quia tunc temporis Baptismus non erat in præcepto, consequuti tamen sunt

sunt vitam spiritualem per gratiam in Fide Christi venturi, & sic habuerunt rem Baptismi.

Parochus. Aperuisti iam, quomodō Baptismus, & per consequens alia sacramenta, sint portæ Sion, quas diligit Dominus super omnia tabernacula Iacob. Si quid ampliūs de his portis Sion tibi dicendum restat, prosequere.

Autor. Nomine portarum Sion intelligendi veniūt Apostoli, iuxta illud Apocalypsis: Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt per singulas, & singulæ portæ erant ex singulis margaritis. Super quod Primasius ait: Scimus per duodecim Apostolos Dominū nostrum vniuersis ad Fidem introitum primordialiter præbuisse. Et D. Gregorius libro 28. Moral. cap. 9. inquit, & præclare quidem. Quid cuncti Apostoli, nisi sanctæ Ecclesiæ ostia existunt, cum voce Redemptoris sui audiunt? Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Ac si illis aperte diceretur. Per vos ingredientur ad me hi, quibus vosmetipsi panditis, & repellentur, quibus obseratis. Hoc ipsum docet sacer idem Doctōr tomo 2. lib. 2. comm. super Ezechielem, homil. 20. & Diuus Eusebius Emisenus homilia in natali Sancti Petri, & homil. 2. in natali Apostolorum.

Parochus. In cælesti Hierusalem ciuitate describuntur à Beato Ioanne duodecim portæ, per quas significabantur duodecim Apostoli, Nunquid terrena Hierusalem totidem habebat portas?

Autor. Minime certē, nam denarium numerum nō excedebat.

Parochus. Quænam est huius discriminis ratio?

Autor. Quoniam in terrena Hierusalem, quæ est figura Ecclesiæ militantis, decem portæ esse perhibentur, quæ decē præceptorū Legis imaginē gerunt, per quorum

A. 2. 1. 0.

S. Thom.

Concil. Trid.

Roman. 4.

Apoc. 21.

Primasius
sup. Apoc.
D. Greg.

Ioan. 10.

D. Euseb.

rum

Denarius
numerus.

rum obseruantiam in cælestem peruenitur, cuius portæ sunt Apostoli. Præterea denarius numerus perfectionem denotat, quod patet ex hoc, quod prima nominis perfectissimi litera, Iod, ponitur quæ decem significat, & ideò sicut per duodecim portas denotantur Apostoli, ita etiam per decem exprimi possunt, propterea quod sit numerus perfectissimus, ad quem iure optimo possunt referri, quotquot sunt de numero Apostolorum.

Pavochus. Portarum terrenæ Ierusalem nomina pandito, si fortè audisti, aut perlegisti.

Autor. Ipsarum hæc nomina sunt, & nominum interpretationes.

Sahar Hagai, idest, Porta vallis. Per hanc portam patebat aditus in vallem Iosaphat.

Sahar Hain, idest, Porta fontis.

Sahar Hasmaim, idest, Porta aquarum, quæ est versus Orientem.

Sahar Hazucim, idest, Porta equorum.

Sahar Haisana, idest, Porta vetus, aut veteris, scilicet, piscinæ, de qua fit sermo apud Isaiam, cap. 22.

Sahar Hadagim, idest, porta piscium.

Esdra.

Sahar Hazon, idest, Porta gregis, de qua habetur lib. 2. Esdræ, cap. 3. quia per illam egrediebantur & ingrediebantur greges in urbem.

Sahar Haasphoth, idest, Porta sterquiliniæ aut stercoreis.

Sahar Hamiphcad, idest, Porta iudicij.

Sahar Miphcad, idest, Porta visitationis. Sed his iam sic explicatis, ulterius progrediar in explicatione portarum ciuitatis Dei, quæ est Ecclesia, per eas etiam conuenienter signantur Euangelici prædicatores, & alij Ecclesiæ sanctæ Doctores, per quorum vitam atque doctrinam in hanc Dei ciuitatem multitudo gentium intrat,

intrat, vt docet Glossa super cap. 1. Prouerborum, & D. Gregorius lib. 18. Moral. cap. 19. & D. Augustinus tomo 9. homil. 18. in Apocalypsim. Deinde per portas Sion exprimitur vitæ immaculatæ integritas & innocentia, per quam ingrediuntur in ciuitatem cælestem, quicumque illam possident. Idcirco apud Matthæum & apud Lucam Saluator noster ait: Intrate per angustam portam. Præterea nomine portarum Sion intelligenda veniunt opera misericordiæ, per ipsa etenim regnum cælorum intramus. In huius rei typum Rex Salomon oraculi portas ex lignis oliuarum in templo compegit. Templum illud Salomonis, manifestum est, huius ciuitatis Dei, idest, Ecclesiæ catholicæ, imaginem adumbrasse. Oraculum autem & sancta sanctorum æternæ beatitudinis similitudinem expressisse, vt scribens ad Hebræos fatetur Apostolus. In oraculum Salomonis nisi per templum ingressus patere minimè poterat, neque in oraculum cæli ingressus esse potest, nisi per Ecclesiam. Vnde Diuus Cyprianus aiebat. Nō potest habere Deum Patrem, qui matris Ecclesiæ non tenet vnitatem. Et alibi idem. Frustra & indignè Ecclesiam materiale ingreditur, qui inter brachia Ecclesiæ mysticæ non contringitur. Oraculum itaque templi imaginè cæli præ se ferebat, in quod introire oportet per portas ex lignis oliuarum compactas, idest, per portas misericordiæ, quoniam oliua misericordiam & pietatem in sacris paginis signat. De hac misericordiæ porta regius vates canebat, dicens: Hæc porta Domini, iusti intrabunt per eam. Per has misericordiæ portas docuit Christus Redemptor in cæleste regnum iustos ingressuros, dum apud Matthæum aperiuntur cæli portæ illis, qui in misericordiæ opera toto animo incubuerunt, & immisericordibus prorsus clauduntur. Et cum summopere mortalibus conduceret has

Glossa
D. Greg.
D. August.Matth. 7.
Luc. 13.

3. Reg. 6.

Hebr. 9.

D. Cypri.
in de Fide
ad Regi-
nas.

Psal. 117.

Matth. 25.

miseri-

Ad Tit. 3. misericordiae portas inquirere, & inuentas diligere, misericordiae ductor existens venit Saluator eas quasi digito nobis indicare: siquidem misericordia motus nostram salutem est operatus, prout hisce verbis docuit Apostolus: Non ex operibus iustitiae, quae fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Quod ut idem misericors Dominus insinua-
 Luc. 22. ret apertè, pridie quam pateretur, abiit oraturus Patrem in montem oliuarum, quae misericordiam, ut diximus, denotant, ut per hoc intelligeremus, quod sua ipsum misericordia, & non merita nostra ad passionem impellebat. Has ergo portas misericordiae diligit Dominus.

Ad sensus nostros componendos.

Diligit Dominus portas Sion. Portae ciuitatis sunt sensus nostri, Anima autem est ipsa ciuitas. Quocirca quando in sensibus nostris est cogitatus Dei, & omnis enarratio nostra in praecipis Altissimi, tunc diligit Dominus portas Sion, id est, sensus nostros, qui portae sunt animae nostrae. Sed quoniam hanc ciuitatem, id est, animam, ita obsidet & oppugnat diabolus, ut in eam per sensus nullus spiritualis victus imò potius ipsa mors introeat, teste Ieremia: Mors ascendit per fenestras nostras. (Et hinc est, quod Euangelicum testimonium habet, quod daemon caecos, surdos, & mutos faciebat, ut sic nec per oculos, nec per os, neque per aures, aliquid spiritualis alimenti ad obsessam animam ingrederetur) ideo oportet semper orare, ut Dominus custodiat hanc ciuitatem, & portas eius. Nisi enim ipse custodierit illam, frustra vigilabit, qui custodierit eam.

Psal. 126. Parochus. Omissas faciamus iam portas Sion, & ad tabernacula Iacob accedamus, & eorum explanationem agnoscamus.

Autor. Ut integrum hoc fiat, oportet praenotare, quod

quod de duplici tabernaculorum genere mentionem sacrae paginae faciunt, & primum hominibus, secundum autem diuino cultui deseruiebat. Si de primo disputamus tabernaculorum genere, sciendum est quod tabernacula sunt domus portatiles, ubi cortinae funibus distentae, tabulis interstantibus, appenduntur, quibus tentoria sustinentur, & construuntur ad protegendum habitantes in eis ab ardore solis, frigore, pluuijs, & a ventis, prout docuere Diuus Gregorius lib. 8. Moral. cap. 32. Paulus Burgensis super Psal. 14. & Nicolaus de Lyra super cap. 18. Actorum. Et sunt habitacula quaedam eorum, qui semper in via sunt, & semper ambulant, nec itineris sui terminum reppererunt, sicut adnotauit Origenes homilia 17. super Numeros. Et Richardus de Sancto Victore super Psalmum 117. ait, proprium esse belli atque militantium in tabernaculis habitare: & hinc contubernales milites dicuntur tanquam simul habitantes tabernacula. Si de secundo tabernaculorum genere sermonem contexere voluerimus, reperiemus quidem in pluribus tabernaculis quondam summi Dei cultum viguisse, ut potè in tabernaculo Moysi, de quo habetur in Exodi capite 25. & in tabernaculo Dauid, de quo libro 2. Regnorum, capite 6. & in templo Salomonis, de quo libro 3. Regum capite sexto.

Parochus. De ipso tabernaculo Moysis explanationem cupio à te vberiore audire.

Autor. Moyses ex praecipito Domini (ut habetur loco proxime citato, & refertur ab Apostolo ad Hebraeos cap. 9.) duo tabernacula fecit, sed utrumque vntuduntaxat fuit tabernaculum: & diuidebatur velò quodam medio. Et habebat hoc tabernaculum triginta cubitos longitudinis, & decem latitudinis, & decem altitudinis, tectum habens aequale per totum.

Tabernaculum duplex.

D. Gregorius Burgensis Lyra.

Origenes Ricardus

torum. Sed in medio dependebat velum, quo sanctuarium & sanctuarij sanctuaria diuidebantur, hoc modo positum, vt viginti cubiti longitudinis ad priorem domum, decem verò pertinerent ad secundam. Primum tabernaculum atque secundum, Ecclesiam præsentem atque futuram signauit. Ipsa enim Ecclesia partim adhuc peregrinatur in terris, partim iam regnat in cælis. Pars quæ peregrinatur, figurata est per primum tabernaculum, pars autem quæ regnat, per secundum. Velum, quod interpositum diuidebat primum tabernaculum à secundo, cælum designauit, quod nos in terris laborantes adhuc sua interpositione separat à regno quiescentium sanctorum.

Parochus. Si Moyses, Dauid, & Salomon tabernacula fecerunt, & in ipsis Dei summi cultus viguisse recensetur, quare ergo dicitur in nostro versu: Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob, & non dicitur, super tabernacula Moysis, vel Dauid, vel Salomonis?

Autor. Arbitror, quòd per antonomasiam appellantur tabernacula Iacob, quia de ipso specialiter, & quasi per excellentiam dicitur tabernaculis inhabitasse, vt patet Geneseos cap. 25. Iacob vir simplex habitauit in tabernaculis.

Parochus. Quænam tabernacula fuere ipsa, quibus Iacob inhabitasse perhibetur?

Autor. Hæc tabernacula, sicut quibusdam placet, fuerunt tabernacula Melchisedech, in quibus vnus Dei cultus vigeat, quoniam Melchisedech erat Dei excelsi sacerdos. Fuit etiam tabernaculum Heber, qui fuit Propheta, vbi omnes ad se venientes diuina docebat. Sed, Diligit Dominus portas Sion, super omnia tabernacula Iacob. Deinde tabernacula Iacob possunt referri ad illa, in quibus filij eiusdem Iacob annis quadraginta

draginta habitauerunt, cum egressi de Aegypto peregrinati sunt in eremo. Et in huius memoriam præcepit Dominus prædictis filiis Israel apud Leuiticum, quòd mense septimo per septem dies habitarent in tabernaculis. Et hunc morem & consuetudinem obseruantes Iudæi, faciebant tabernacula, quando festum tabernaculorum celebrabant, de quo in Euangelio Ioannis fit mentio. Leuit. 23.
Ioan. 7.

Ad mores.

NOS etiam, qui non habemus hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirimus, qui que incolæ sumus & peregrini, debemus, dum in hoc mundo viuimus, in tabernaculis habitare, & tabernaculorum festum celebrare in terra, mentes nostras in cælum sursum leuantes, & omnia mundana paruipendentes, & pro nihilo putantes, vt sic extra Aegyptum mundi ambulantes, Deo sancti simus, quoniam ipse sanctus est. Hebr. 13.

Parochus. Qua in re potissimum, nunquid in abalienatione rerum temporalium, & exitu de Aegypto mundi, & tabernaculorum in habitatione, contemptis seculi ciuitatibus, vera sanctitas consistit?

Autor. Hoc vt tibi penitus ostendam, diligenter inquirendum erit, quid hoc nomen, Sanctus, in Scripturis diuinis significet. In illis non solum homines sanctos appellari inuenimus, sed etiam primogenita animalium, quæ Domino consecrantur, & similiter vestes sanctæ Pontificis, & vasa sancta, & huiusmodi omnia, quæ in solius Domini ministerium deputata sunt, & ad vsus alienos accommodari non possunt, meritò sancta, id est, soli Domino sanctificata & consecrata dicuntur. His etiam obseruationibus & legibus etiam homo sanctus appellatur. Si quis enim se ipsum deuouerit

uerit Deo, si quis exierit de Aegypto, & habitauerit in tabernaculis deserti, nullisque negotijs secularibus se implicauerit, non quærens ea, quæ sunt super terram, sed quæ in cælis, iste meritò Sanctus appellatur. Donec enim permixtus est turbis Aegypti, & in multitudine fluctuantium volutatur, nec vacat soli Deo, nec est à vulgo segregatus, non potest sanctus appellari. Denique & sermo ipse in Græca lingua, quod dicitur,

Agios. *Agios*, quasi extra terram esse significat. Quicumque ergo se consecrauerit Deo, meritò extra Aegyptum, extra terram, extra mundum, tanquam peregrinus in tabernaculis habitare debet, vt meritò cum Apostolo dicere possit: Conuersatio nostra in cælis est. Et propter hoc Euripides aiebat: Bonum est extra negotia pedem habere, meliori consilio vtentem. Nam qui plura facit, is & plurimum peccat, & sic stultus meritò dicendus est, quisquis multa agit, vbi cessare licet, cum iocundè possit tranquillus viuere. Hanc viuendi rationem Antoninus Imperator se tenuisse fatetur, dicens: Ab educatore meo didici nō immiscere me multis negotijs. Et alibi idem ait: Ne verbosus sis, neque multa negotia suscipias. Ad hoc est illud percelebre Seraphici Doctoris. Dilige solitudinem & silentium, & habebis quietem magnam & conscientiam bonam. Non sine causa Iustinus martyr monebat, dicens: Qui bene viuere vult, is nec videat multa, nec studeat audire, nec si audiat aut videat, audire aut cernere se existimet. Forma enim tranquillitatis animi hinc ducit exordium. Qui autem multa tractat & agit, is & sibi ipsi iniuriam infert & proximis. Præterea tabernacula sunt munitiones militantium, ideò nos, quorum vita militia est super terram, militantes, non otio torpentes esse debemus. Nam etsi in carne ambulamus, non secundum carnem est nobis militandum.

Antoninus Imperator.

S. Bonauē.

Iustinus martyr.

tandum. Arma etenim militia nostra non sunt carnalia, & ideò nemo militans Deo, implicat se negotijs carnalibus. Ex his omnibus inferre licet, quòd si festum tabernaculorum, vt par est, celebrare cupimus, oportet vt abnegemus impietatem, & carnalia desideria, atque secularia negotia, quæ militant aduersus animam, conuersationem nostram inter gentes habentes bonam, vt sic Deo consecrati, Sancti esse possimus, iuxta quem sensum regius Propheta dicebat: Custodi animam meam, quoniam Sanctus sum, id est, soli Deo sanctificatus & consecratus.

Parochus. Ad alium nostri Psalmi versum breuiter festinemus.

Autor. Memor (inquit) ero Raab, & Babylonis scientium me. Hac in parte ponitur alia ciuitatis Dei excellentia, propter quam dictum est: *Gloriosa dicta sunt de te, Ciuitas Dei.* Hactenus Propheta diuino spiritu afflatus ex persona propria verba faciebat, nunc autem introducit Deum Optimum Maximum in hunc modum loquentem. *Memor ero Raab, & Babylonis scientium me.*

Parochus. Nunquid Deum Opt. Maxim. potest obliuio capere hominum, vt ipse dicat: Memor ero? Qui enim memor est, obliuisci etiam potest.

Autor. Memor esse dicitur Deus, non quòd aliquando obliuionem subeat, quem si quis exillimet hominum obliuisci, amens est, & in Deum iacit indignissimam contumeliam: imò in Deum non solum non cadit obliuio, sed neque recordatio, quia immutabilis est, nec potest de contrario in contrariam mutari. Diuinus tamen sermo loquitur saepenumero de Deo more humano, quod admodum obliuiscens se quandoque exhibeat, dum

C non

Posterioris
ad Corint.
cap. 10.

Posterioris
ad Timot.
cap. 2.

Ad Tit. 24

Psal. 85.

Regula ad
intelligen-
dum sacras
Scripturas

non punit malos, aut quando bonos finit opprimi à malis. Quandoque etiam tenet se ad modum rememorātis, quoties iustitiam in eos exercet, & erga pios misericordiæ dulcedine utitur. Præterea, ex parte dicitur Deus obliuisci nunc electorum suorum, & ex parte rememorari. Dum enim eos pro bonis actibus in præfenti non remunerat, quasi obliuisci eorum videtur: dum autem mala in eis per flagella purgat, illorum rememoratur. In futuro autem iudicio contrario modo se exhibebit. Tunc enim rememorabitur bonorum ut remuneret, & malorum gestorum, quia hic punita fuere, nihil rememorabitur. Proinde vnde nunc suorum obliuisci videtur, inde tunc rememorabitur, & vnde nunc rememoratur, inde tunc obliuiscetur. Contra in reprobis erunt omnia. Eorum nunc Deus rememorat, ut si quid boni fecerint, statim remunerentur, mala autem quasi obliuiscantur. In futuro autem eorum iniquitates rememorabuntur, cum vnà cum eis æterno incendio tradentur, bona verò, si quæ fecerunt, tradentur obliuioni, & ipsis à supremo Iudice dicetur: Nescio vos. Et, Discedit à me omnes, qui operati estis iniquitatem.

Matth. 25.
Psal. 6.

Psal. 77.

Præterea. Interdum, quia non punit malos, obliuisci dicitur Deus facta malorum, tanquam dormiens crapulatus à vino, qui non facile expergitur: sed delictorum excitatus importunitatibus, multò iracundiùs multòq; validiùs postmodum exurgit, prout regeius vates affirmat: Excitatus est, inquit, dormiēs Dominus, tanquam potens crapulatus à vino. Qua virtute? qua potentia? imò quali iracundia? Subsequenter dicitur. Et percussit inimicos suos in posteriora, opprobrium sempiternum dedit illis. Lento quidem gradu ad vindictam ira diuina procedit, sed tarditatem supplicij grauitate compensat. Tantò sustinet patientiùs,

Psal. 77.

tiùs, quantò sapientiùs, ita vt improbi existiment ipsum, aut non videre mala, quæ in terris fiunt, aut de illis non curare. Sed citra dubium curat & videt, qui per Prophetam loquitur, cum ait: Nonne hæc cõdita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Mea est ultio, & ego retribuam eis in tempore, vt labatur pes eorum. Et, Iuxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora. Et, Existimasti iniquè, quòd ero tui similis, arguam te, & statuam contra faciem tuam. Intelligite hæc, qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat, & nõ sit qui eripiat. Quare si præ nimia patientia videtur Deus obliuisci quandoque iniquitatum, nihilominus cum ad ultionem surrexerit, reminiscetur etiam minimorum. Ex quo manifestè liquet, quid sit Deum obliuisci, & quid memorem esse. Et ex consequenti, quid significet id, quod dicitur: Memor ero Raab & Babylonis, dum nihil sibi vult, quàm si diceret: In ipsas gentes magna conferam beneficia. Quod inferiùs, apertius multò dilucidabitur.

Deut. 32.

Psal. 49.

E

Parochus. Explanare oportet, quid in hoc loco significationis habeat Raab, cum dicitur, Memor ero Raab, &c.

Autor. Prius quàm interrogationi tuæ faciam satis, scias velim, quòd Raab fuit meretrix de Iericho, quæ hospitio suscepit exploratores, & legatos filiorum Israel, & cum quærerentur à Rege Iericho, vt occiderentur, abscondit eos in superiore parte domus suæ, & seruaui eos incolumes, & dimisit eos per fenestram.

Iosue. 2.

G

Parochus. Id quod Raab exploratoribus præstitit opus clementiæ & pietatis, significat ne aliquid in Ecclesia Dei faciendum?

Allegorice.

Autor. Quid in sensu historico significationis prædictus locus haberet, iam vidisti, sed in allegorico li-

Allegoricus sensus quid sit.

cebit exponere. Est enim sensus allegoricus, quando ea, quæ sunt veteris Legis, significant ea, quæ sunt nouæ Legis. Et sic Raab illa meretrix figura fuit Ecclesiæ, quæ cum fuisset ex gentibus meretrix, & culturis Idolorum commaculata, suscipiens speculatores Christi Domini, id est, Apostolos, in domum peccatoris sui per verba ipsorum abscondit eos sursum in memoria capitis sui, vt non iaueniret eos diabolus mundi princeps, nec perderet eos, qui signo rubri sparsi, & per fenestram demissi, quasi per indicium Dominicæ passionis saluata & educta de mundo, & ca-

D. Chryf.

stificata facta est sponsa Christi. Huius interpretationis est autor D. Ioan. Chrysostomus tomo 2. homilia 5. de Pœnitentia, pag. 474. Et tomo 3. homilia prima in cap. primum Matthæi, pag. 479. Et eodem tomo 3. homilia 49. in cap. 24. Matth. pag. 722.

G

*Ad mores.*Tropologi-
cus sensus.

TRopologicè, hoc est moraliter prædictum factum exponendum est, quoniam significat ea, quæ nos agere debemus ad morum compositionem. Raab itaque suo facto docet, quanto affectu, quantaque pietate, & charitate sunt Christi discipuli, hoc est, debiles, infirmi, & inopes, ac Religiosi euangelicæ paupertatis sectatores hospitio recipiendi, propter ipsum Christum, qui talia misericordiæ ac pietatis opera non euacuat à mercede. Ea enim quæ sunt Christi fidelibus, reputat sibi fieri Christus, & hoc tam in factis malis, sicut Actorum cap. 9. Saule, Saule, quid me persequeris? id est, fideles meos, quàm etiam in bonis factis, vt patet Matth. cap. 25. vbi idem Dominus ait se esse receptum in discipulis suis. Huiusce mirificæ lectionis Euangelicæ dulcedine illectus D. Benedictus suis monachis

Actorum.

D. Benedi-
ctus.

in regu-

in regula præcepit, dicens: Omnes superuenientes hospites, tanquam Christus, suscipiantur, quia ipse dicturus est, Hospes fui, & suscepistis me. Omnibus venientibus, siue discedentibus hospitibus, inclinato capite, Christus in eis adoretur, qui & suscipitur. Pauperum, & peregrinorum maximè, susceptio omni cura sollicitè exhibeatur, quia in ipsis magis Christus suscipitur. Quia ipse dixit: Quod vni de his minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hactenus D. Benedictus. In promptu sunt nobis illa exempla præclara Abraham & Loth, quando hospitio susceperunt Angelos, in quibus representabatur ipse Deus trinus & vnus, etiam si prius homines esse intelligerent. Sicut quâdo piscator iacto in mare reti piscem quidem attrahit, & frequenter attrahit & aurum, & margaritas: itidem & Abraham & Loth hospitalitatis reti captâtes homines, piscati sunt tandem & angelos, quodq; mireris, inscij. Id quod & Paulus in horum laudibus dixit. Sectamini hospitalitatem, per hanc enim quidam inscientes hospitio exceperunt Angelos: Lege D. Chrysof. concione secunda de Lazaro. Sed his temporibus, quibus iam friget charitas, & regnat crudelitas, horrendum dictum est, quod canes aluntur, nunquam deest illis, neque cibus, neque hospitium, fratres verò Christi, ob hominum stupiditatem, ob supremam ipsorum insaniam deteriore, quàm canes, sunt conditione. Audiant hæc homines hi, qui nullo hospitio pauperes Christi exceptant, ianuasque suas occludunt, & neque hyeme neque noctu, solo tegmine peregrinos, aduenasque suscipiunt.

Matth. 25.

Genes. 18.
Genes. 19.

Simile.

Hebr. 13.

D. Chryf.

D. Basilus
Ibid. Clar.
D. Chryf.

L

Legendi sunt circa materiam istam Basilus Magnus homilia octaua Hexameron. Isidorus Clarius tomo primo, oratione vndecima. Dicitur Chrysostomus tomo 3. super cap. 25. Matthæi. Caueamus, ne si nos duri in hospitum receptione fuerimus, post hanc vitam

C 4

nobis

Holchoth. nobis hospitia sanctorum denegentur. Ad hoc est illud exemplum mirabile, quod super caput 19. Sapientiae refert Rupertus Holchoth de quodam Senatore Romano, qui sibi Castrum construxit pulcherrimum, super cuius ianuam sic metricè scripsit.

Decretum detur, Ne dormiat aut epuletur

Hic gens villana, sed Achilles, Plato, Diana.

Intendens per hoc statuere, quod nullus in illo castro ad hospitium vel prandium reciperetur, nisi esset miles, vel Philosophus, aut Domina nobilis. Cui Senatori apparuit Christus in somnis, & ait: Me & meos à castro tuo conaris excludere, propter quod & te à Castro meo, quod est caelum, debeo iuste priuare. Cum ergo Senator foribus vitae iam proximus esset, Iudicalem sententiam accepturus, interposuit se supplicans matri Dei, quae obtinuit Senatori vitae prolongationem, & praecipit illi, quod versibus M illis deletis, hospitalitati deuotè se daret, & loco illorum hos versus protulit, vt scriberet.

Muta decretum, Sanctorum suscipe caelum,

Nudum, Martinum, Iacobum, Lazarum, peregrinum.

Vt per hoc intelligeret se Deo, & eius genitrici potissimum inferuire, si omnes egentes hospitio reciperet; cuiuscumque status essent & conditionis. Lege etenim euangelica monemur, vt misericordiam proximis nostris praestemus. Proximus autem debet censerì, quicumque nostro indigerit auxilio, siue pauper, siue diues; siue sit gentis nostrae, siue extraneus à patria prout præclare quidè adnotauit Scotus Doctor subtilis in 3. sent. dist. 30. in responsione ad primū, vbi ait, quod illa responsio Christi Domini ad Pharisei interrogationē, Quis est proximus meus? debet sic intelligi: Proximus N dicit relationem æquiparantiae, sicut amicus vel frater, igitur si facies misericordiam est proximus, quod habe-

Scotus.

Lucæ 10.
Relatio
æquiparantiae.

habebatur ex responsione Pharisei, sequitur quod ille, cui facta est misericordia, habebatur apud eum tantumquam proximus. Non erat gentis suae, nec sibi ligatus ex natione, sed extraneus ex patria. Et addit idem Scotus verba quaedam ad nostram eruditionem & ædificationem notatu dignissima. *Igitur quilibet, quantumcumque extraneus (ait Scotus) cui ego possum seruire, in necessitate est habendus vt proximus.* Et hoc est, quod ibi Luc cap. 10. dicit Saluator, Vade, & tu fac similiter, id est, habe pro proximo tuo omnem, cui potes benefacere, etiā si sit tibi extraneus. Nos igitur benefaciendo proximis nostris, Deo per omnia placere studeamus.

Parochus. Age nunc, ad instituta redeamus, & ostende, vtrum hoc in loco, vbi dicitur: *Memor ero Raab*, sit Raab nomē proprium illius mulieris, quae recepit hospitio nuntios & exploratores filiorum Israel, de qua hucusque mentionem fecimus, & eius occasione de hospitalitate disputauimus?

Autor. Minimè certè, sed est nomen appellatiuum, & significat gentem Aegypti, vt Scripturae sanctae **Lyranus** stillator ostendit.

Parochus. Huius rei gratia discutiendum tibi erit in praesentiarum, quare rebus nomina imponuntur & permutantur: siquidem Aegyptiorum genti, nomine proprio permutato illi nouum imponitur, Raabque vocatur.

Autor. Non solum pijs hominibus, & sanctis, sed etiam impijs nomina in sermonibus sacris permutantur, & noua imponuntur ab aliqua proprietate eius, cui nomen imponitur. Quoniam autem ratio, quam significat nomen, est definitio, quae designat propriam rei naturam, prout Philosophus **Aristot.** dicit libro 4. Metaphysicæ, inde est, quod à proprietatibus rerum nomina debent imponi, quae naturis

C 5. rerum

Scotica
verba nota
tatu & imi
tatu di-
gnissima.

S. Thom. rerum sint congruentia, prout Sanctus Thomas docuit 1. parte quæstione 94. articulo 3. in argumento, Sed contrà.

Parochus. Cedo aliqua exempla de pijs hominibus, quibus nomina sunt permutata, & nomina imposita noua, & hoc apud volumina sacra.

Autor. De ipsis Scriptura diuina exempla quamplurima offert. Nanque omnibus satis superque notum arbitror, cur Abram dictus sit Abraham, & Sarai Sara, & Iacob Israel. Doceamus autem, quòd mos iste habebatur etiam apud barbaros. Nonne vnus ex filijs Iacob à parentibus suis Ioseph nomen acceperat? Cùm autem transfisset in Ægyptum, & steteret ante Pharaonem, commutauit nomē eius, & de Ioseph cognominauit eum *Pson phanec*, quod lingua sua Pharaon de secretorum, vel somniorum reuelatione composuit. Audi etiam, quid fecerit Nabuchodonosor Babyloniorum Rex. Postea quàm captiuos duxit in Babylonem Ananiam, Azariam, & Misaelem, non reliquit eorum nomina prima, sed vocauit eos Sidrach, Misach, & Abdenago. Similiter & Daniel nominatur Balthasar. Hoc autem fiebat, vt per nominum impositionem se captiuos & seruos agnoscerent. Quoniam mos est & consuetudo cuiuslibet domini, qui seruum mercatus est, & ostendere vult se dominum serui, nomē illius immutare. Sic enim (vt ad nostra veniamus) Christus Dominus immutauit nomen Simonis, & vocauit nomen illius, Petrus. Et Saulus, cùm lumine fidei esset illustratus, Paulus est vocitatus, vt inde discerent Petrus & Paulus se habere dominum, cuius essent ipsi serui. Et Petrus quidem seruum se Christi fatetur, dum in posteriori epistola inquit: Simon Petrus, seruus, & Apostolus Iesu Christi. Similiter & Paulus ad Romanos ait: Paulus seruus Iesu Christi. Et ad Ti-

Genes. 11.

Genes. 17.

Genes. 11.

Genes. 7.

Genes. 32.

Genes. 30.

Genes. 41.

Dan. 1.

Marci 3.

Astor. 13.

Petri 1.

Rom. 1.

tum,

tum, Paulus seruus Dei. Et ad Philemonem, Paulus vincus Christi Iesu. Nominum ergo impositio domini signum est & præcipuum.

Titum 1.
Philem.

Parochus. Vnde constare poterit aperte, quòd nominum impositio signum est domini manifestum?

Autor. Ex his, quæ Dominus cùm Adam egit, perspicuum erit. Volens enim Dominus illum docere, quòd eum principem, & omnium dominum fecisset, adduxit ante ipsum omnia animalia terræ, vt videret, quid vocaret ea. Et quoniam Adam sciuit naturas omnium animalium, inde est, quòd ipsis nomina imposuit, vt per hoc demonstraretur, quòd Deus Optimus Maximus eum ipsis præfecisset, quandoquidem omnia subijciebat sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora campi, &c. Dominium ergo nominum impositio planè restatur. *Legge Diuina Chrysostrum tomo 5. homilia de conuersione Pauli.*

Gen. 2.
S. Th. 1. p.
9. 24. ar. 3.
in arg. Sed
contra. &
in corp.

Psal. 8.

D. Chry.

Parochus. Iam de impijs hominibus exempla monstrato.

Autor. Impijs etiam hominibus, bestiarum more viuentibus, bestiarum nomina imponuntur. Nam homo cùm sit mansuetum animal, rationale, & benignum, cùm contraria suæ naturæ facit & negligentia mores suos in ferinos vertit, idcirco diuina Scriptura propter affectiones illas interrumbantes, ab irrationabilibus & feris agnominaciones his, qui ratione insigniti sunt, imponit. Interdum canes obstupiditatem, impudentiam, & impetum vocat, dicens apud Isaïam: Canes muti, non valentes latrare, videntes vana, & dormientes, & amantes somnia. Interdum ob libidinem, equos, vt apud eundem, Equorum caro. Similitudo sistit in hoc. Nam sicut equi

Isai. 56.

Isai. 31.

in foemi-

in foeminam insaniebant, ita vnusquisque vxori proximi sui adhærebat. Interdum verò asinos ob ruditatem. Comparatus est homo, inquit psaltes, iumentis insipientibus. Interdum leones & pardos ob rapacitatem & habendi auaritatem. Aliquando aspides ob fraudulentiam. Psalm. 13. Venenum aspidum sub labijs eorum. Nonnunquam serpentes & vipersas ob latens venenum & malitiam, sicut apud Matthæum. **Matth. 23.** Serpentes & genimina viperarum. Insuper & alia alijs affectionibus correspondentia nomina imponit, vt sic vel tardè confusi ad suam aliquando redeant nobilitatem, & suo generi confœderentur, affectionibusque suis diuinas leges præferant. Cùm autem gens Alexandriæ, quæ est in Aegypto, esset inflata nimis, atque superba, ideò regius vates, nomine suo permutato, nomen Raab imponit illi, quod teste **Lyrano** superbiã significat, siue superbam. Tempore nanque Moyfis fuit rebellis valde, sed post Christi Domini mortem Euangelium à Beato Marco ibi prædicatum humiliter suscepit.

Parochus. Vtteriùs progrediamur, & videamus significati quid habeat illud verbum Babylonis, vbi dicitur: *Memor ero Raab, & Babylonis.*

Autor. Non loquitur hic Propheta de Babylone, quæ est in terra Chaldæorum, vbi regnavit Nabuchodonosor, quoniam illa subuersa funditus, solo coæquata, & prorsus inhabitabilis esse memoratur, sed de Babylone, quæ est in Aegypto, in qua Fides Christi Domini prædicata & propalata fuit per Diuum Matthæum. Vel per Babylonem potest intelligi Roma, prout habetur prima Petri, vbi dicitur: Salutat vos Ecclesia quæ est in Babylone collecta, id est, Romæ, vbi Petrus & Paulus Euangelicam veritatem prædicarunt.

Parochus.

X *Parochus.* Vnde poteris palàm facere, quòd nomine Babylonis Roma signetur?

Autor. Si diuinarum literarum expositoribus est habenda fides, sic prædictum Beati Petri locum in suis scriptis expositum cernemus. Lege glossam Hugonis Cardinalis, & Nicolai de Lyra, & interlinealem, & alios quosuis super adductam autoritatem interpretes, & ita (vt explanavi) elucidatam perspicies.

Parochus. Interpretaminor, quid sibi velit illud, scientium me, cùm dicitur in versu à nobis assumpto: *Memor ero Raab, & Babylonis scientium me.*

Autor. Idem est, ac si diceret Dominus, Ipsi scient me, & Fidem meam recipient, quoniam ab ante me non cognouerant.

Ad mores.

IN hoc, quòd est scire, & nosse Deum, stat nostra omnium foelicitas & vita æterna. Hæc est autem vita æterna (loquitur Filius Patri) vt cognoscant te solum Deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Et ipse Dominus per Ieremiam aiebat: Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur diues in diuitijs suis, sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, scire & nosse me.

Hoc est nescire, sine Christo plurima scire, si Christum bene scis, satis est, si cetera nescis.

Imò eo ipso, quòd Deum scire contendimus, omnia terrena ignoramus, & seculi sapientiam calcamus. Propter hoc monebat Apostolus Romanos, dicēs: **Vo** lo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.

Parochus. Quomodo potest idem esse sapiens & simplex, doctus & indoctus?

Autor. Respice ad artes, quæ in vsu hominum habentur, quomodo ille, qui sapientissimus est grammaticus,

Similic
ticus,

ticus, in arte fabrili insipientissimus inueniatur. Vel rursus sapientissimus gubernator, quomodo in arte medicinae inuenitur insipiens. Sic ergo possibile est in his, quæ ad Deum pertinent, esse quempiam scientissimum, & in his quæ ad seculum pertinent, esse inscientissimum. Sed nimis infœlix est habendus ille homo, qui scit hæc omnia temporalia, Deum autem nescit. Beatus certè ille censeretur, qui Deum scit, etiam si secularia nesciat. Qui verò Deum & secularia nouit, non propter illa beator, sed propter Deum solum beatus est, si cognoscens Deum, sicut Deum glorificat, & gratias agit, nec euanescit in cogitationibus suis. Ait ergo Dominus per Prophetam: *Memor ero scientium me: hoc est, in eos qui me sciunt, ut par est, magna in hoc seculo beneficia conferam, & præmia æterna in futuro.*

Parochus. Nisi alia supra versum prædictum in medium adducenda tibi restant, ad sequentem properato.

Autor. Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic. Pro verbo illo, *alienigenæ*, Beatus

D. Hiero. Hieronymus transtulit ex Hebræo: Ecce Palæstina, A

Ibi enim aliquando Fides catholica valde vigit. Et Tyrus. Tyrus & Sidon prædicantibus Apostolis crediderunt, & deuotione tanta fuerunt inflammati, quòd Ecclesias ædificauerunt, & prædicatoribus necessaria suppeditauerunt, & inde beatum Paulum abeuntem omnes cum vxoribus & liberis ad naues vsque prosequuti sunt, ut habetur Actorum capite 21. Et populus Aethiopum. Aethiopia quidem per prædicationem Matthæi Apostoli recepit Euangelicam veritatem, prout Dicit Hieronymus docet. *Hi fuerunt illic.* Hoc ut intelligatur, animaduerti debet, quòd mos est vsitatissimus apud Prophetas tempus præteritum pro futuro

futuro collocare, & hoc ad insinuandam Prophetiæ certitudinem. Est & illa de temporibus figura, per quam quædam, quæ futura sunt, quasi iam gesta narrantur, ut est illud Psalmi: *Foderunt manus meas. Et, Diuiserunt sibi vestimenta mea, &c. & his similia,* Psal. 23. B in quibus futura, tanquam si iam facta sint, ita dicuntur.

Parochus. Cur, quæ adhuc facienda erant, iam facta narrantur?

Autor. Quia, quæ nobis adhuc futura sunt, apud Dei æternitatem iam facta sunt. Quapropter hæc est appositisima regula ad sacros sermones exponendos. Quando aliquid faciendum esse prænuntiatur, secundum nos dicitur, quando verò, quæ futura sunt, iam facta dicuntur, secundum Dei æternitatem accipienda sunt, apud quem iam omnia facta sunt, quæ futura sunt. Secundum regulam istam facile est intellectu, quòd dicitur: *Hi fuerunt illic.* Vbi ponitur præteritum circa Dei præsentiam, pro futuro circa nos. Et est sensus: In Ecclesiam meam, dicit Dominus, non solum vnum, sed multos etiam ac diuersos introducam. Memor ero Aegyptiorum, & Babyloniorum, & eorum, qui sunt in Palæstina & Tyro, & Aethiopia, omnes isti erunt in Ecclesia mea, & hanc multarum gentium diuersitatem in confessione mei nominis adunabo. Hoc præuidebat Isaias, & quasi iam factum annuntiabat, dicens. *Leua in circuitu oculos tuos, & vide. Omnes isti congregati sunt, venerunt tibi.* Isai. 9. Lucæ 13.

Parochus. Quod sequitur deinde, venit inquirendum. *Nunquid Sion dicet? Homo, & homo natus est in ea, & ipse fundauit eam Altissimus.* Videtur implicare contradictionem, quòd aliquis existat ciuitatis cuiuspiam fundator, ante quam ipse fundator nascatur, & quòd

& quòd sit ante ciuitatis foundationem, & quòd natus sit in eadem ciuitate iam fundata.

Autor. Hoc de nullo alio vrbis Conditor potest verum esse probari, nisi de rege Christo, in quo secundum Fidem orthodoxam est duplex natura, diuina & humana, in vna eademque persona & hypostasi diuina, quæ quidem est ab æterno, ante Ecclesiæ constitutionem, & tamen in eadem Ecclesia per Sion significata natus memoratur, quoniã natus est de virgine Maria, quæ est præcipua pars Ecclesiæ, *Florens natus est in ea.* Ad hoc est illud Ieremiæ. *Fœmina circumdabit virum, scilicet, perfectum.* Christus nanque Redemptor ab instanti suæ conceptionis in vtero matris fuit homo perfectus, habens animam rationalem virtutibus & scientijs perfectam, & corpus omnibus lineamentis distinctum, licet non secundum quantitatem corporis perfectum. *Et ipse fundauit eam Altissimus.* Ipse (inquã) homo Christus, qui est Altissimus secundum naturam diuinam, fundauit Virginem, cælesti gratia illam confirmando, ita quòd nec mortaliter, nec venialiter peccaret, nec originale, gratia præueniente, contraheret. Quoniam autem hoc tantum mysterium omnem cognitionem naturalem & humanam excedit, idcirco absque reuelatione diuina credi minime poterat, & hæc est ratio, propter quam dicitur: *Nunquid Sion dicet: homo, & homo natus est in ea?* Quasi dicat: Nunquid homini puro, annuntianti hoc tantum mysterium, scilicet, quòd aliquis natus in ciuitate fundasset eam, ante quã ipse fundator nasceretur, est habenda fides? Quasi dicat, Minime quidem. Et propterea subiungit Propheta, dicens.

Dominus narrabit in Scripturis populorum, & principum horum, qui fuerunt in ea, nempe, ciuitate. Et hoc dicitur, quia Deo reuelanti credendum est. Ipse Deus narrabit:

Ierem. 31.

ea.

D

E

bit: quoniam Christus Dominus nihil scripsit, sed scribere Euangelia Euangelistis inspirauit. Præterea, potest alio modo sic exponi. Nunquid Sioni, vel ad Sion dicit homo, id est, Ioannes Baptista, de quo dicitur: Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine. Et vt credatur Ioanni testificanti, Dominus narrabit in Scripturis populorum, id est, Doctorum catholicæ Fidei, & principum horum, qui fuerunt in ea, id est, Apostolorum & Euangelistarum. Omnes enim diuino numine afflati, simul cum Prophetis testimonium perhibent de rege Christo, remissionem peccatorum accipere omnes gentes in nomine eius.

Ioan. 1.

Parochus. Exponendus iam veniat vltimus nostræ carminis versus. Expedito ergo perge gradu, & eo, quo incœpisti, perface stylo, atque eius interpretationem absolue.

Autor. *Sicut lætantium omnium habitatio est in te.* Nunc Deum Optimum Maximum alloquitur Propheta, & statum beatitudinis æternæ alta mentis consideratione contemplan, ait: *Sicut lætantium omnium habitatio est in te.* Id est, omnes qui habitant in domo tua (Domine) in secula seculorum te Deum laudantes, lætitia sempiterna perfunduntur. Notat Paulus Burgenfis, quòd non dicit simpliciter, Lætantes erimus, sed, Sicut lætantium, quia talis erit lætitia futuræ beatitudinis, qualem hic non nouimus exprimere. De illa nanque differere nihil aliud est, quàm si cæcus de luce loqueretur, sicut D. Gregorius ait, libro 27. Moral. cap. 26. & ideò cum non possit regius vates explicare, qualis quantaque sit ista lætitia Beatorum, de illa loquutus est, prout potuit, quia (vt Isaias ait) oculus non vidit, Deus, absque te; quæ præparasti expectan-

Burgens.

D. Greg.

Isai. 64.
Prioris ad
Conc. 2.

D tibus

tribus te. Et propter hoc ait David: *Sicut letantium*, idest, Hoc tantum dicere queo, quod beati habitabunt in gloria, sicut qui letantur coram te. Ad maiorem predicatorum intelligentiam notandum censeo, quod illud aduerbium similitudinis, *sicut*, non significat ibi similitudinem, sed æqualitatem, vel identitatem, prout in illo Ioannis: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi Unigeniti à Patre. Illud, *quasi*, non similat, sed identificat. Et est sensus, gloriam quasi Unigeniti, idest, ut decebat Unigenitum Dei. Exempli gratia. Si aliquis vidisset Regem multipliciti gloria & autoritate maxima incedentem, & interrogatus ab aliquo, qualiter Regem vidisset, & vellet se expedire, illam multiplicem gloriam & auctoritatem maximam posset vno verbo exprimere, dicens, quod Rex incedebat sicut Rex, idest, sicut Regem decebat: Ita regius Propheta quasi interrogatus, qualis esset gloria Beatorum in cælesti ciuitate Dei, respondet: *Sicut letantium omnium habitatio est in te*. Quasi dicat. Sic est, ut decet eos omnes, qui habitant in æterna beatitudine.

Peroratio.

HANC æternam beatitudinem præ mentis oculis habentes contemlemur, & statim hæc omnia nostra vt exigua & minima contemnemus. Recordemur quam iocunda sit quies, quam delectabilis repausatio, post depositum alicuius grauissimi oneris fascem. Quam dulce sit post longæ captiuitatis catenas ad charam patriam, recuperata libertate remeasse. Quam pretiosum sit post multa nauigationis pericula ad optatam terram, atque ad portum desiderabilem peruenisse. Atque ex his colligamus & cognoscamus, quam iocundum erit, comite bona conscientia, ad vera &

ra & solida gaudia, atque ad Angelorum transire confortia, & ad illam beatam vitam conscendere, vbi nulli erunt labores, nulla damna, nullaque incommoda, & (quod supra omne bonum est) nulla peccata, sed æterna innocentia, inuiolata iustitia, inconcussa securitas, atque sempiterna fœlicitas, vbi exultant omnes Sancti, letantur in cubilibus suis, quorum, sicut letantium omnium, habitatio est in Deo totius gloriæ fonte perenni. Et hæc pro literalis & mystica huius Psalmi elucidatione dixisse sit satis.

D 2 PRAE-

IOAN. 1.

Simile.

Similia.

P R A E F A T I V S

PSALMVVS OCTVAGESI-
MVVS SEXTVS BEATISSIMAE
VIRGINI, EIVSQUE IMMA-
CVLATO CONCEPTVI
ADAPTATVR.

*Autore R. P. F. Petro Varona de Ualdiniel-
so, verbi diuini concionatore, ac sacra Theo-
logia positiuæ Lectore, Ordinis Mino-
rum, obseruantia regularis pro-
uincia Castella.*

SALMANTICÆ

Apud Ioannem & Andream Renaut.

M D X C V I.

D I D A C V S V A-

rona de Castilla Valdiuifsa-

nus, Fratri suo huius operis Autori,
Sapphicum carmen.

Q UO canam laudes, Pater, ipse plectro,
Et tuæ mentis rutilum nitorem,
Quo tuas dotes, animiq; gazas
Carmine tangam?

Iure te tellus celebret per auum,
Persones vates, Durium, Tagumq;
Nuncq; præstantes volites secundus
Hesperias per.

Sis decus vastum penitus per orbem
Incola Gangis, Garamantis, Indi,
Labitur Nilus rapido boatu;
Quaq; canat te.

Qui bibunt Bæthim, Ligerum frementem;
Quiq; Meandrum, rapidum Lycornam,
Qui simul flatum Tyberim, Matronam,
Quiq; Garumnam.

Non quòd hîc grandes recolas triumphos,
Herculis casus, variasq; pugnas,
Non quòd insignes thalamos virorum,
Non quòd honores.

Neuè quo pacto Tarazonæ Regem,
Non feræ gentes animis tremendis,

Acriter

Acriter verò celebris Varona
Prælia gessit.

Regna non mundi decoras subacta,
Monstra non clava superata pingis,
Neuè commendas Helicone natas
Carmine Musas.

Sed quòd ostendis pia regna cali,
Verba Regnantis pariterq; arcana
Pandis ignaris, bene vel peritos
Efficis vti.

Quidquid innectis specimen decoris,
Nobilis virtus semitæ supernæ,
Grata quæ pandis memoranda dulci
Concinis ore.

Paginas sacras tenet hoc volumen
Omne quod Scotus didicitq; Thomas,
Quodq; Doctores tenuère sacri
Hic quoq; promis.

Sponte quò debes properare posthæc,
Indies præbens meliora, quæq;
Iam quibus Sanctæ Fidei rebellis
Quisque pauescat.

D 4 DOMI-

D O M I N I C V S

Varonade Castilla Valdiuiel-

lanus Authoris frater pio Lectori
Epigrammaton.

Virginis egregium suprema quisquis honorem
Diligit, hac placido lilia corde legat.
Pulchricomi flores isto nascuntur in horto,
Undique caelestis fragrat odoris ager.
Quot quot ab infecta primi radice parentis
Descendunt, maculam, lege volente, trahunt.
Si quis ab hac caeli magnam non excipit alti
Reginam, miserè fallitur ille miser.
Quàm bene deuoti cordis sententia tantum
Diuina teneat non caruisse manu.
Quàm bene qua contra soluantur inania, Lector,
Clariùs hic clara cernere luce potes.

P R A E F A T V S

Psalmus 86. Beatissimæ Vir-
gini, eiusque immaculato conce-
ptui adaptatur.*Interlocutores, Parochus quidam & Autor.*

VT O R. Tempore iam inuitante mone-
mur, vt aliquid de Virgine sacra dicamus,
& vt id præstemus, expositum Psalmum
etiam de ipsa literaliter scriptum ostenda-
mus. Nam cum Cytharædus Rex diuina contempla-
retur arcana; & cerneret inter ipsa quandam pul-
cherrimam virginem electam à Deo, vt Theoticos
esset in admirationem raptus incredibilem, in hæc ver-
ba prorupit. *Gloriosa dicta sunt de te, Ciuitas Dei.*

Parochus. Si memoratus Psalmus literaliter exponi-
tur à sacris interpretibus de Ecclesia catholica, quid
est quod intendis eundem etiam de beata Virgine lite-
raliter interpretari?

Autor. Sacrarum literarum interpretum neminem
latet, vnum eundemque sacri sermonis locum sibi
fortiri posse multiplicem sensum literalem, sine eo
quod ex hoc aliquod inconueniens proueniat. Quod
planè duplici discursu, ratione, videlicet, & autorita-
te probabo. Ratio erit desumpta ex Sancto Thoma S. Thom.
1. parte, quæstione 1. articulo 10. in corpore. Sanctæ
etenim Scripturæ autor est Deus, comprehendens
X suo intellectu omnia simul. Ergo non est inconue-
niens in vna litera Scripturæ secundum sensum lite-
ralem esse plures sensus. Probatur consequentia. Quia
sensus literalis est illa prima significatio, qua voces
D 5 signi-

significant res, & quem autor Scripturæ intendit. Deinde ad huius confirmationem adduco auctoritatem Diui Augustini, libro duodecimo confessionum asserentis non esse inconueniens, si etiam secundum literalem sensum in vna litera Scripturæ plures sint sensus.

Parochus. Ex multiplici ergo eiusdem literæ sensu literali nulla poterit esse certitudo intenti sensus ab autore. Probat, quoniam vnusquisque interpret expositionem literalem, quam ipse protulerit, alijs expositionibus literalibus aliorum interpretum præferendam existimabit. Et cum autoris intentum non possit alienatenus cognosci, vel omnes expositiones sunt amplexandæ veluti literales, vel omnes repudiandæ quasi dubiæ, quænam earum sit sensui literali magis consona. Non enim est maior ratio, cur hæc recipienda, & illa explodenda, quàm hæc reiicienda, & illa sit admittenda.

Autor. Multiplices vnus literæ Scripturæ interpretationes literales, vel sunt conformes Scripturæ, & expositionibus Sanctorum, & Ecclesiæ auctoritati: vel sunt repugnantes: si sunt conformes, nullum sequitur inconueniens, quod amplexentur omnes, vel quæ magis literalis appareat: si verò fuerint repugnantes, debent explodi atque contemni. Vnde quauis literaliter explanauerim præfatum Psalmum de Ecclesia catholica, possum, & optimè quidem, eundem literaliter etiam de sacra Virgine interpretari. Quod enim literaliter de toto dicitur, potest similiter literaliter dici de præcipua eiusdem totius parte, quæ quidè est Beata Virgo respectu Ecclesiæ. Et sic diuinus vates cælesti spiritu plenus ait. *Gloriosa dicta sunt de te, Ciuitas Dei.*

Parochus. Esto sic, Ostende iam, quo pacto Virgo sacra est ciuitas Dei.

Autor.

Autor. Certum est, quod Virgo sacra multa est per similitudinem, quæ non est per proprietatem. Per similitudinem enim speculum dicitur, quoniam purum speculum si Soli obijciatur, vsque adeo eius splendor participat, vt Solis ipsius imaginem quodammodo referre videatur. Quæ res in hac purissima Virgine maxime quadrat, quæ Solis iustitiæ splendoribus irradiata ipsum Solem eximia vitæ sanctitate repræsentauit, vtpote in cuius moribus nihil nisi diuinum atque cæleste apparebat. Præterea Paradisus per similitudinem nuncupatur, quia sicut plantauit Deus paradysum voluptatis, in quo posuit hominem, quem formauerat: sic paradysus iste voluptatis omnium spiritualium deliciarum, omniumque virtutum & gratiarum floribus adornatus manu diuinæ sapientiæ confitus fuit, vt in ipso secundus Adam mundi Conditor & instaurator collocaretur. Alia etiam nomina à creaturis insensibilibus desumpta secundum similitudinem, non proprietatem, sacra Virgo sortitur, sicut in præsentiarum patet, vbi dicitur: *Gloriosa dicta sunt de te, Ciuitas Dei.* Ciuitas Dei appellatur propter excellentiam, quam super omnes sanctos habet, & propter maiorem amplitudinem, quam in ea Deus Optimus Maximus inuenit. Similitudinis ratio hæc est. Sicut in qualibet ciuitate tria debent esse, vtpote multitudo liberorum, quia si est vnus tantum vel pauci, non erit ciuitas, & similiter debent esse serui. Sic omnes fideles liberi & serui habitamus intra moenia huius diuinæ ciuitatis Dei, dum suo auxilio viuimus omnes ab hostium incurisibus protecti. Secundò ciuitas debet habere omnia necessaria vitæ humanæ sanis & infirmis: sic etiam quicquid necessarium est ad vitam spiritualem, inuenitur in hac ciuitate Dei. Ipsa quidem contulit nobis panem, vinum, & carnem.

Ioan. 6.

Prou. 9.

carnem. Panis est ille viuus, qui de cælo descendit. R
 Vinum est illud, de quo in Prouerbijs; Bibite vinum,
 quod miscui vobis. Per quod intellige sanguinem
 aqua mixtum de latere Christi Domini manantem.
 Caro autem est, quam ipse Christus obrulit pro no-
 bis in cruce. Hæc enim omnia sunt nimis proficua,
 non solum ægris & infirmis, sed etiam bene habentibus & sanis. Tertiò, ciuitas debet habere ciuium vni-
 tatem; quia (vt supra ostensum est) ab vnitatem ciuium
 ciuitas nominatur: sic quicumque habitant intrà hu-
 ius ciuitatis Dei muros, vniti sunt charitate & vincu-
 lo pacis. Per hanc ergo similitudinem sacra Virgo ap-
 pellatur ciuitas. Sed notanter dicitur, Ciuitas Dei,
 quia Deus factus homo natus est de illa, quam per
 humanæ carnis assumptionem habitauit. Hæc omnia,
 quæ hæcenus diximus, sunt illa gloriosa, quæ dic-
 ta sunt de hac percelebri ciuitate Dei. Silentio tamen
 regenda non sunt, quæ à Cytharædo, & pastore canuntur,
 cum ait: *Fundamenta eius in moptibus sanctis.* S
 Fundamenta etenim huius sacerrimæ ciuitatis sunt
 eiusdem virtutes & priuilegia super cacumina montium
 collocata, idest, transcendentia omnem virtutum
 altitudinem cæterorum Sanctorum, quia in suo
 conceptu & obitu talia obtinuit priuilegia, quæ nul-
 li vnquam Sanctorum concessa sunt, videlicet, vt in
 conceptu ab originali, & in obitu ab incineratione
 esset præseruata. Et hoc est, quod modulatur Psalmo-
 graphus. *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Iacob.*

Per portas ciuitatis ingressus in ciuitatem & egres-
 sus patet, & per easdem signatur conceptus Virginalis,
 & obitus, in quibus maiora dedit Dominus amoris
 indicia, quam in conceptu & obitu cæterorum
 Sanctorum. De nullo nanque eorum legitur in
 conce-

cõceptu ab originali, & ab incineratione in obitu fuisse
 præseruatum.

Parochus. Quoniam de Virginali conceptu mentionem
 fecisti, quid de ipsius puritate sentias, quibusue
 nitaris rationibus & argumentis, aperire contende.
 Nam qui se profectò ad summum in dicendo experiri
 voluerit, ex omnibus certè materijs vnã hãc, Simile.
 vt cæteris potiorem, quemadmodum probati pictores
 ex omnibus exemplaribus vnum cæteris præstantius
 ad effingendũ, sibi potissimũ deliget.

Autor. Ego quidem si hac vti facultate vllò tempore
 desideravi, nescio profectò vbi melius, aut religiosius,
 siue opportunius, quàm modò in prædicta difficultate
 discutienda vires meas intendere debeam. Exordiũ.
 Acturus igitur de illa mira & à seculis inaudita immaculatæ
 Virginis puritate, qua in suo conceptu Angelicos omnes
 cætus superauit: hinc animo cado propter excellentiam
 materiæ, isthinc deficit mihi lingua, quia mens non
 sufficit, hinc rubore nimio confundor, ex eo quòd in me
 non cadit loquendi de sacra Virgine dignitas, isthinc
 singulare meum erga ipsam studium, quo quidem sum
 mirabiliter inflammatus, silere non patitur. Quamobrem
 licet ingenio destitutus & eloquentia pauperrimus esse
 videar, nihilominus tamen omnibus velis & remis per
 agitatas argumentorum in contrarium procellas forti
 animo rumpens, Virginis sanctissimæ puritatem pro
 viribus meis tueri conabor, & in desiderato portu,
 tranquillo sidere, quiete; & claro cælo quiescere spero.

§. I.

X CVM primus generis humani parens peccando Narratio.
 sensum amisisset, & legem diuinam violando se se à
 Deo nefariè disunxisset, fuit statim omni cælesti lumine
 priuatus, beneficijs amplissimis Dei spoliatus, atq;
 ex al-

ex altissimo dignitatis gradu præcipitatus, à quo cuncti mortales originalem ægritudinem pro naturali hæreditate traxerunt. Cumq; omnes in vniuersum sceleri affines peccati turpitudine contaminati nasceretur, & nõ facillè inueniri posset in terris ratio ægritudinis leuandæ, quoddam medicinæ genus diuinũ atq; singulare summus ille medicus adhibuit, quo non tantũ id, quod morbo dilapsum fuerat, resarciuit, verũ etiam priscam illam sanitatem multis modis amplificatã restituit. Hoc autem fuit ipsa summa Dei sapientia, ipse (inquam) Patris sempiterni sempiternus Filius, inexplicabiliratione genitus, Paterni splendoris effigies, vitæ & immortalitatis fons atque principiũ. Ipse quidem vt hominem miserè perditum liberaret, & in antiquam libertatem diuino consilio vendicaret, à cæli vertice delapsus, sanctissimæ virginis vtero delituit caro factus, vt sic per carnem liberaretur caro, & humano generi de suo sumeretur pretium redemptionis, vt inde remedium fieret, vnde vitium contractum fuerat, & in eodem monstraretur & peritia medici, & iustitia redempti: peritia (inquam) medici, quoniam in carne remedium, vt eadem caro sanaretur, inuenit: iustitia verò hominis redempti, quoniam ab eadem carne pretium, quo eadem ipsa caro redimeretur, accepit.

§. I I.

SE D quia humana caro erat à corruptione liberanda, idcirco pretium redemptionis expers corruptionis esse debebat. Propter hoc D. August. in 20. sermone ad Fratres in eremo ait: Maria mater electa est, & super omnes creaturas præelecta, omnibus gratijs fecundata, omni virtute & sanctitate in vtero repleta, vt de mundissima matre mundissimus filius nasceretur: & sicut in cælo Filius habet Patrẽ immortalẽ & æternum.

D. August.

num, sic & in terra haberet matrem omni corruptione carentem. Omni certè corruptione caruit sancta Virgo, quæ in vtero matris nullatenus fuit per originale corrupta. Quis ergo audeat cõtrariũ asserere, cũ D. August. dicat, omni corruptione carere, & mūdissimã esse, vt mundissimus ex ea filius nasceretur? Subiungit deinde ipsemet D. Augustinus. Ipsemet in cælo qualis est Pater, talis est Filius, & in terra qualis est mater, talis est secundum carnem Filius. In cælo cum Patre est æternus & immẽsus, & in terra cũ matre temporalis & mansuetus. In cælo cũ Patre sublimis & incorruptus, & in terra cum matre humilis & corruptibilis apparet. In cælo imago Patris apparet, & in terra Mariæ Filius ostenditur. Et cũ constet apud omnes Christũ Saluatorem de Virgine carnẽ sumpsisse, & nõ inde originale cõtraxisse, fatendũ etiã est neq; Virginẽ matrem huius vinculo fuisse ligatã, vt sic de mundissima Matre mundissimus Filius nasceretur, & qualis esset mater, talis esset secundũ carnem Filius. Nõ quod fuerit æqualis puritatis cũ carne Christi, quia caro Christi est ex se pura, illa autem non ex se, sed ex præseruante gratia. Nam caro Christi non erat caro peccati ex ipsa origine, illa autem, quantum est ex origine, fuisset quippe caro peccati, nisi per gratiam præseruata fuisset, & futuræ mortis Christi meritis præseruata.

Et hæc mors Christi præuisa in sanctissima Virgine nobiliori modo redemptionem est operata, quàm in quocũq; alio homine. Quod tali exemplo fiet planius.

Simile

B Qui se non potest à præcipitio releuare, nõ minũs indiget præseruatore ne cadat, quã cadens erectore, vt à lapsu resurgat. Vterque redemptus est à morte, sed magis ille qui præseruatur ne cadat, quàm qui inflicto vulnere sanatur. Et cùm excellentius beneficium sit præseruare à malo, quàm permittere incidere in malũ, & postea

postea ab eo liberare, alienum plane à ratione videtur, si hoc beneficium pijsimæ Dei genitrici denegaretur, & ita conuenientius fuit, vt eam Deus Optim. Maxim. præseruaret ne caderet, quàm si lapsam releuaret. Vnde sapientissimus ille Doctor Parisiensis

Ioan. Gerson.

Ioannes Gerson in sua Iosephina introducit Deum ipsum de sanctissima Virgine in hunc modum loquentem.

Et potui, & volui, redimens perfectius ipsam,

Præueniens casum, quàm sit releuasse iacentem.

Tota fuit pulchra, nulli vnquam obnoxia culpa.

Absit vt attritus ab ea serpens caput eius.

Antea contriuit peccati sub pede foedo.

Absit ex hoc fuerit & membrum demonis vnquam

Gratia suppleo iustitiam, quam perdidit Adam.

Vix mihi maior inest, licet omnes tollere poenas

Non soleam, nulla premet hanc angustia partus.

Cur? quia nulla fuit in concipiendo libido.

S. I. I. I.

MARIAM itaque purissimam ita præuenit gratia diuina, vt quauis communi lege teneretur peccato originali, iuxta causas vniuersalis generationis traductæ in posteros ab Adam, nihilominus tamen lege priuata & priuilegiata sic præuenta est, vt nequaquam illud generale contraheret, quoniam hoc potuit & de-
 cuit fieri, vt perfectissimus Saluator filius eius perfectissimum in sua matre modum saluationis impenderet, sic eam præseruando ab originali, vt in illud in quod aliquando erat casura, ipso gratiam infundente, non caderet, & ita contereret per filium suum serpentis antiqui caput, nunquam ab eius foedo pede contrita, quod quidem pertinet ad excellentiam Filij, quatenus est Redemptor, reconciliator, atque mediator. Namque perfectissimus mediator (prout subtiliter arguit Scotus) perfectissimum debet habere actum mediandi respectu.

respectu alicuius personæ, pro qua mediat, & cum Christus Dominus fuerit perfectissimus mediator, inde est quod habuit perfectissimum actum mediandi possibilem respectu alicuius personæ, & respectu nullius habuit excellentiorem gradum, quàm respectu matris: ergo respectu illius habuit perfectissimum actum mediandi, quem certè non haberet, nisi eam ab originali præseruaret. Quoniam perfectissimi mediatoris nomine gaudere minimè potest, qui offensam præuenire non valet, quauis offensæ iam commissæ remissionem obtineat: ergo deducendo argumentum ad inconueniens, Christus mediator perfectissimus fuit, si offensam alicuius filiorum Adæ præuenire non valuit. Hoc autem nõ est dicendum, Igitur si aliqua creatura erat præseruanda, ne talem haberet culpam, nulla potior, quàm Sancta Virgo, vt sic iure optimo filius eius circa ipsam perfectissimum mediandi gradum haberet: Debet similiter perfectissimus mediator omnes poenas tollere ab eo, pro quo mediat, cumque originalis principem locum obtineat inter ipsas, inde est quod Christus Dominus tanquam perfectissimus mediator debuit ab aliquo huiusmodi poenam auferre, sed conuenientissimè hoc beneficium erat eius matri concedendum, quia non erat, cur ei denegaretur, & sic habebitur intentum. Deinde tantò principalius ad alicuius peccati deletionem Christus venit, quantò illud peccatum maius est: peccatum verò originale maius est, quàm actuale, & ideo principalius venit ad tollendum originale, quàm actuale. Minor huius discursus est manifesta, quoniam per originale inficitur totum genus hominum, & actuale est proprium singularis personæ. Sed si Christus Dominus (vt communiter ab omnibus tenetur) fuit perfectus mediator respectu Virginis, quatenus eam præseruauit à peccato actuali:

E

C

F

Secunda ratio Scoti

Tertia ratio Scoti

E ergo

Quarta ratio Scoti.

ergo similiter debet illam præseruare ab originali, cum sit maius malum, quam actuale. Præterea, si Virgo sanctissima non fuit ab originali præseruata, sequitur quod non fuit summè debitor filio suo, quatenus mediatori. Sequela probatur. Nam ad hoc, quod summè debitor esset filio, quatenus mediatori, debet habere ab ipso omne summum bonum, quod potest haberi per summum mediatorem: sed præseruatio ab originali potest haberi per mediatorem Christum, ergo intentum. Vltimò tandem: quicquid excellentius est, probabiliter attribuendum est sanctissimæ Virgini, dummodò non repugnet auctoritati Ecclesiæ, vel Scripturæ: ergo dicere oportet, quod Deus Optimus Maximus illam ab originali præseruauit: quoniã nec implicat contradictionem in Deo, nec auctoritati Ecclesiæ vel Scripturæ diuinæ repugnat, imò sacræ Scripturæ valde consonum esse probabo.

Quinta ratio Scoti.

§. IIII.

Genes. 2.

Genes. 7.

Hoc autem vt præstem, ex libro Geneseos aliud inritum dicendi mihi sumendum est. Nanque ibi supremi Conditoris ore dicitur: Non est bonum hominẽ esse solum. Faciamus ei adiutorium simile sibi. Certum est, quod Virgo sancta esset valde dissimilis filio suo, nisi gratia diuina esset in suo conceptu præuenta. Præterea, quod legitur de diluuiò & arca, nimietate aquarum non obruta, conuenienti ratione ad puritatem Virginis exprimendam concernit. Quoniam ex eo quod per primum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, factum fuit diluuium peccati originalis super vniuersam terram, & multiplicatum est nimis, & omnium cacumina montium cooperta sunt, idest, sancti omnes excelsi, ita vt nullus liber euaserit, neque Sampson fortissimus, neque Ieremias, neque Ioannes Baptistam,

Baptista, neq; alij in vteris matrum sanctificati. Aquæ etenim originalis culpæ præualuerunt nimis super eos. Arca verò Deifera eleuata est in sublime, & ferebatur super aquas, & non est ab ipsis operta. Aquæ nimix & flumina inundantia originalis peccati non poterunt sacram Virginem obruere. De columba illa, quam emisit Noe, vt videret si iam cessassent aquæ, refertur quod pedes non fixit super cadauera foetentia, quæ procellis tumentibus huc & illuc iactabantur, neque luto eos sordidauit, quin potius ad arcam reuersa ramum oliuæ virentibus folijs in ore portauit: quare non hoc ipsum de nostra columba purissima in suo immaculato conceptu prædicabimus? Non enim sordidata fuit luto actualis, neque foetore originalis peccati. Amplius. De terra sacerdotali dicitur, quod nulli erat subiugata tributo. Populi omnes à nouissimis terminis Aegypti vsque ad primos erant Pharaoni regi subiecti atque tributarij, excepta duntaxat sacerdotali terra. Si ergo Virgo sancta est regia & sacerdotalis terra, trahens originem ex regibus & sacerdotibus terræ, quæque erat verum regem & sacerdotem Christum paritura, non est, cur censum peccati originalis regi iniquo dæmoni persoluat. Fecit illi Dominus magna, qui potens est. Magna quidem illi contulit priuilegia, quoniam, superueniente diuino spiritu, Virgo concepit, & Virgo permanens peperit sine dolore Saluatorem seculorum. Priuilegium hoc magnum etiã illi præbuit, vt absq; vniuersali delicto conciperetur. Nanque si omnes eam fatentur corporis habuisse integritatem, quid est in causa vt ab ea mentis integritatem aliquis velit explodere? Nullus audet illi venialem culpam imponere, cum non contra, sed citra charitatem esse constet: ergo ab ipsa longissimè remouenda est originalis, quæ nos separat à

Deo, iræque filios facit, vt sic de ipsa meritò dicatur, **Proū. 3. 1.** Multæ filix congregauerunt diuitias tibi, tu vero supergressa es vniuersas. Si supergressa fuit sancta Virgo omnes animas sanctas, & ditior omnibus effecta perhibetur, ratio ipsa postulat, vt primatum habeat inter omnes, & eam totius peccati expertem prædicemus. Item in sermonibus sanctis legitur quod præcepit Dominus Moyfi, vt arcam de lignis Setim compingeret. **Exod. 25.** Arca ista de lignis imputribilibus compacta expressit arcam Deiferam, quæ nulla peccati putredine fuit contaminata, vt conuenienter reponeretur in ipsa ille Sæctus sanctorum, Iesus Christus, qui est Rex, Sacerdos, cibusque viatorum fidelium, quæ tria fuerunt præsignata per illa tria, quæ erant reposita in arca prædicta. Erant enim ibi tabulæ continentem Legem, & significabant regiam dignitatem, ad quam spectat ferre leges. Erat ibi etiam virga Aaron, quæ significabat sacerdotium, & manna, quod denotabat cibationem viatorum fidelium in sacramento Eucharistiæ, & beatorum in propria specie. Facta fuit arca prædicta de lignis Setim, quæ sunt imputribilia, vt per hoc manifestè ostenderetur puritas immaculatæ Virginis, quæ non solum mente, sed etiam corpore purissima fuit, & non tantum præseruata à corruptione originalis in conceptu, sed etiã (vt supra ostensum est) à putrefactione post mortem. Erat etiam arca illa deaurata intus & foris auro mundissimo, quia arca Deifera intus per charitatis fulgorem, & foris per conuersationis honestatem condecorata erat. Supra ipsam arcam aurea corona poni præcipiebatur, quoniam cæteri Sancti, etiam Angeli supremi, sunt in cælis Dei ministri: sed sancta Virgo ipsorum atq; cælorum Regina. Vnde D. August. ipsam alloquens, dicebat: Si te cælum vocem, altior es, si matrem gentium dicam,

dicam, præcellis, si reginam & dominam angelorum nomen, per omnia esse comprobabis.

§. V.

DE hac immaculata Virgine regius Psaltes canebat, dicens: Factus est in pace locus eius. Cuius? Christi certè locus, id est, virgo sancta, factus est in pace. Quando templum Salomonis ædificabatur, in pace construebatur. Nam malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo, cum ædificaretur. O virgo purissima, & templum veri Salomonis regis Christi, nihil aliud per hoc significari videtur, nisi vt fideles cuncti, in tuo sanctissimo conceptu nihil adfuisse peccati cognoscant. Non malleus sonuit, qui ab vtero matris omne genus humanum vniuersaliter percutit. Neq; ferra ibi adfuit, quæ nos separat à Deo, & iræ filios facit, & reos ignis æterni. Sæctum est istud templum Salomonis diuini, & mirabile in æquitate. Deinde postquam illud percelebre Salomonis templum fuit à Nabuchodonosor rege Babylonis impiè dirutum, & tempore Zorobabelis & Esdræ reædificatum multò minus sumptuosè quàm prius, prophetauit de illo Aggæus, dicens: Magna erit gloria domus istius nouissimæ, plusquàm primæ. Hoc autem dicitur propterea quòd honor Virginis, quæ meritò templum Dei appellatur, exuperat omnem templi Salomonis gloriam. Non quidem hæc domus Dei fabricata memoratur ex auro, argento, lapidibusque pretiosis, sed gratia diuina, Théologicis & alijs virtutibus, quæ omnes gemmas antecellunt. Huius domus cælestis gloria exprimitur in eo, quòd dicitur ab eodem Aggæo: In loco isto dabo pacem, dicit Dominus. Pax ista, quam pater æternus mundo contulit, quem dilexit, Christus est, de quo Apostolus ait: Ipse est pax nostra. Ergo si in Virginea domo Pater æternus pa-

E 3 cema

cem, quæ Christus est, dedit, & domus hæc in pace facta est, bellum peccati originalis ab ipsius conceptu procul esse debet. Certè non tetigit illam cruentus Abimelech, nec læsit illam Pharaon cum curribus & equitibus suis, quin potius diabolo profligato, ac vnda sanguinis Christi submerso, euasit illæsa.

Iudic. i. ca.
p. 9.
Exo. c. 14.

Præterea Virginis sanctissimæ puritati fauet, quod Ecclesiasticus prædicat, dicens: Aedificatio ciuitatis confirmabit nomen, & super hanc mulier immaculata computabitur. Ciuitas hæc posita in quadro, & quatuor Euangelistis roborata exprimit sanctam Ecclesiam, quam Christi nomen pugnans contra infideles confirmat. Super hanc ciuitatem constituitur sancta Virgo, & immaculata, quia nullam habuit in suo conceptu maculam, iuxta illud Petri Cretensis super Lucam. *Vnam nec maculam natura reliquit in ista.*

Cretensis.

Num. 24.

Cant. ca. 6.

Imò per ipsam liberantur omnes à macula criminis, & à noxa peccati. Hæc præterea fuit stella illa, quæ vidit Balaam. Et si est stella, certè à peregrinis impressionibus abstracta, & ab originali præseruata esse debet. Hæc deinde est illa aurora fulgentissima, de qua in Canticis fit huiusmodi interrogatio. Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens? Cui interrogationi voce Angelorum respondet Alanus in Aniclaudianò, dicens:

*Hæc est stella maris, vitæ via, porta salutis,
Regula iustitiæ, limes pietatis, origo
Virtutis, veniæ mater, thalamusq; pudoris
Hortus conclusus, fons consignatus, oliua
Fructiferans, cedrus redolens, paradysus amoenus.
Virgula pigmenti, vinaria cella liquore
Prædita diuino, nectar caeleste propinans
Nescia spineti florens rosa, nescia culpa,
Gratiæ fons ex pers limi, lux nubila pellens,*

Spes

*Spes miseris, medicina reis, tutela beatiss,
Proscriptis reditus, erranti semita, cæcis
Lumen, deiectis requies, pausatio fessis.*

§. VI.

Hæc fuit illa mulier, quam præuidit Salomon, cuius lucerna non fuit extincta in nocte originalis peccati. Non timuit domus illa (quam sibi Deus Optimus Maximus ædificauit super columnas septem septiformis Spiritus) à frigoribus niuis, quia originalis culpæ frigus in ea nunquam fuit. Hæc tandem velut lilium florens inter spinas fuit separata ab spinis originalis & actualis peccati, quod intuens animo Sedulius libro primo in carmine Paschali aiebat.

Preuc. 19

Cant. ca. 2

Sedulius.

*En velut è spinis florens rosa surgit acutis,
Nil quod lædit habens, vel quod obscurat honorem
Sic Eva de stirpe sacra veniente Maria
Virginis antiqua facinus noua Virgo piavit.*

§. VII.

ULTIMO tandem Sanctorum Patrum testimonijs meum intentum comprobabo: & in primis grauiissimus ille doctor Ecclesiæ Ambrosius in De Virginitate Mariæ, eam ab omni actuali & originali peccato immunem fuisse fatetur. Accedat Diuinus Augustinus, & quid de Sanctissimæ Virginis conceptus puritate sentiat, in medium proferat. Audiamus, quid in libro contra quinque hæreses, capite 4. in persona Christi Domini dicat: Si Maria potuit inquinari, cum ipsam facerem, potui ego inquinari, cum ex ea nascerer. Potest ne aliud clarius testimonium excogitari, quo Virginis puritas possit manifestius indicari? Deuotus Anselmus iam veniat conceptus virginalis puritatis integerrimus defensor, qui in suo De conceptu virginali ait: Decès erat, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deo Pater vnici

D. Ambros.

D. Augus.

D. Anselm.

E 4 Filium

Filium suum, quem de corde suo æqualem sibi genitū, tanquam se ipsum diligebat, ita dare disponebat, ut naturaliter esset vnus idemque communis Dei Patris, & filius virginis, & quam ipse Filius substantialiter sibi matrē eligebat, & de qua Spiritus sanctus volebat, & operaturus erat, ut conciperetur & nasceretur ille, de quo procedebat. Cū autem in statu naturæ integræ possit in primis parentibus intelligi pura innocentia sub Deo, decens sequitur fuisse, ut ipsa puritate niteret Virgo sancta. Iam quartus testis prodeat in lucem, fitque celeberrimus quondam Toletanus Antistes Alfonso, qui in suo de illibata virginitate inquit: Constat Virginem ab omni peccato originali fuisse immunem, per quam non solum Euz maledictio est soluta, verū etiam omnibus benedictio condonata. Nullis ergo delictis, quando nata est, subiacuit, nec originale peccatum in vtero sanctificata contraxit.

§. VIII.

QVOD erit ergo tantum ingenium, tamque diuina orationis facultas & copia, quæ possit illam super omnes fœminas benedictam, ut par est, debitis laudibus celebrare? illamque multiplicis virtutis elegantiam, illas tantas opes huic sanctissimæ Virgini diuinitus collatas, non dico ornare dicendo, sed enumerando percensere? Sed quoniam è scopulosis locis enauigauit oratio, & inter canas spumeis fluctibus cautes fragilis in altum cymba processit, expandenda vela sunt ventis, & quæstionum scopulis transuadatis lætantium more nautarum epilogi celeuma cantandum est.

Epilogus. O Purissima virgo, & Angelorum Domina, nihil tibi est æquale, nihil comparabile. Nam omne quod est, aut supra te est, aut infra te est. Quod supra te est, solus Deus est, quod infra te est, omne quod Deus non est.

est. Quis ergo tibi valeat iura gratiarum, ac laudum præconia digna rependere? Quas tibi laudes fragilitas humani generis persoluet? Meritò cum illo Petro Comestore dicere possumus.

*Si fieri posset, quod arena puluis & vnda,
Vndarum gutta, vasa, gemma, lilia flamma,
Aethera, calicula, nix, grando, sexus uterque,
Ventorum pennæ volucrum, pecudum genus omne,
Sylvarum rami, frondes, auium quoque pennæ,
Ros, gramen, stellæ, piscis, simul anguis, arista,
Et lapides, montes, conualles, terra, dracones,
Lingua cuncta forent, minimè depromere possent,
Quæ sis vel quanta Virgo Regina Maria,
Quæ tua sit pietas nec litera nec dabit atas.*

Z

Et (ut verum fatear) quidquid humanis verbis dici potest, minus à laude cæli est, quam quod laus tua meretur. Accipe igitur (Sancta Virgo) quascunque exiles, quascunque meritis tuis impares gratiarum actiones, ac laudum præconia tuarum, & cū susceperis vota nostra, culpas omnium nostrum orando excusa, quia tu es vnica spes cunctorum peccatorum. Per te speramus delictorum veniam, & in te beatissima nostrorū est expectatio præmiorum.

§. IX.

Parochus. Illustri plane & erudita contentio. Nihil ferè illa vtilius in rebus humanis inueniri potest: animum enim iacentem excitat, instruit, & inflammat, & ab omni alia cogitatione ad magnorum hominum virtutem imitandam & singularem conceptui virginali deuotionem in intimis visceribus concipiendam traducit. Ego quidem integram voluptatem ex ista disputatione percepi. Ab ipsa siquidem non solum sermonis ornatum, verborumque venustatem petere licet, sed grauissimas etiam sententias ex limpidissimo Christi-

stianæ religionis fonte decerptas, & splendidissimis orationis luminibus illustratas. Et quoniam istas præclaras dicendi actiones suscepisti, non vt popularem auram respiceres, nec humanum aliquod præmium tibi proponeres, imò potius in ipsis ostendis facillimè te humana negligere, & diuina studio ardentissimo conuertere, dum omnia pietate & religione Christiana meritis, Christus Optimus Maximus tibi, omnia opera præclara ad illius gloriam dirigenti, nunquam deerit, sed numine suo te proteget, atque sempiternis ornamentis decorabit.

Omnia sanctæ Romanæ Ecclesiæ subijciuntur.

INDEX

75

INDEX AVTORUM,

quorum autoritate hic liber fulcitur.

A	I
Alanus.	Iustinus martyr.
D. Alfonso.	Interpretatio Septuaginta.
D. Ambrosius.	D. Ioannes Chryostomus.
D. Anselmus.	Isidorus Clarus.
Aristides,	Ioannes Gerson.
Aristoteles.	Frater Ioannes Scotus.
D. Augustinus.	L
B	Lactantius Firmianus.
D. Basilus.	N
D. Benedictus.	Frater Nicolaus de Lyra.
D. Bonaventura.	P
C	Petrus Lombardus.
D. Cyprianus.	Petrus Cæciliensis.
Cyrus Theodorus.	Petrus Comestor.
Cicero.	Paulus de Sancta Maria.
Concilium Tridentinum.	Primasius.
E	Plato.
D. Eusebius Emisenus.	Plautus.
Euripides.	R
G	Ricardus de S. Victore.
D. Gregorius.	Rupertus Holcot.
Glossa ordinaria.	S
Glossa Interlinealis.	Rabbi Salomon.
H	Sedulius.
D. Hieronymus.	T
D. Hilarius.	D. Thomas.
Haymo.	Theophilus.
Hesiodus.	Theophylactus.
Horatius.	V
	Vitruvius.

INDEX LOCO-

rum Scripturæ diuinæ, qui

passim in hoc opere elu-
cidantur.

G E N E S I S.

Cap. 2.

T videret, quid vocaret ea. *Alphab. 4. lit. R.*

Non est bonum hominem esse solum. 6. H.

De diluio & arca. 6. H.

De columba Noe. 6. H.

Abram dictus Abraham. 4. P.

17 Iacob dictus Israel. 4. P.

18 Abraham hospitio suscepit Angelos. 4. H.

18 Propter decem iustos non delebo. 2. G.

19 Loth hospitio suscepit Angelos. 4. H.

19 Loth oratione sua circumdedit Segor. 1. P.

25 Iacob habitavit in tabernaculis. 3. S.

47 De terra Sacerdotali. 6. I.

41 Ioseph revelator dictus somniorum. 4. P.

E X O D I.

17 Moyses, cum atrox stare, praliabatur. 1. D.

19 Moyses quadraginta diebus in monte Sina. 1. D.

20 In monte Sina fuit data lex. 2. O.

25 Fecit Moyses tabernaculum. 3. Q.

25 Arca de lignis Sethim. 6. M.

L E V I T I C I.

23 Adense septimo habitabant Iudæi in tabernaculis. 3. T.

N U M E R O R V M.

24 De stella Balaam.

24 Pergens ad populum meum, dabo tibi consilium. 2. F.

D E U T E R O N O M I I.

32 Nonne hæc condita sunt apud me? 4. D.

I O S V E.

2 Raab meretrix de Iericho. 4. E.

I V D I C V M.

4 In monte Thabor fuit offensa victoria Balach. 2. O.

R E G V M.

R E G V M.

Lib. 1. cap. 17. Homo videt ea que parent. Deus autem cor. 1. L.

2. 6. Tabernaculum David. 3. Q.

3. 3. Da mihi sapientiam. 2. D.

3. 6. Fecit Salomon oraculi portas de lignis oliuarum. 3. L.

3. 6. Tabernaculum Salomonis. 3. Q.

3. 6. Templum Salomonis in pace constructum. 6. O.

3. 18. In Carmelo descendit ignis super sacrificium Elia. 2. O.

4. 6. Eliseus sedens vicit regem Syria. 1. E.

E S D R A.

2. 3. De porta gregis. 3. 1.

P S A L M O R V M.

6 Discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem. 4. C.

8 Omnia subiecit sub pedibus eius. 4. R.

13 Venenum aspidum sub labijs eorum. 4. T.

17 Protector est omnium sperantium in se. 1. N.

21 Diuiserunt sibi vestimenta mea. 5. B.

38 Dixi, custodiam vias meas. 1. C.

47 Magnus Dominus & laudabilis. 1. M.

48 Comparatus est iumentis. 4. T.

49 Iuxta est dies perditionis. 4. D.

60 Turris fortitudinis à facie inimici. 1. N.

75 Factus est in pace locus eius. 6. O.

75 Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis. 2. Z.

77 Tanquam dormiens crapulatus à vino. 4. C.

77 Percussit inimicos suos in posteriora. 4. D.

84 Audiam, quid loquatur in me Deus. 1. D.

85 Custodi animam meam, quoniam sanctus sum. 3. Z.

98 Terribilis super omnem terram. 1. N.

105 Dixit, ut disperderet eos, si non Moyses, &c. 1. O.

117 Hac porta Domini, iusti intrabunt, &c. 3. M.

126 Nisi Dominus custodierit civitatem. 3. P.

146 Dispersiones Israelis congregabit. 1. Z.

P R O V E R B I O R V M.

5 Bibe aquam de tuis vasis. 1. D.

7 Serua mandata, & viues. 2. Z.

8 Per me reges regnant. 2. D.

9 Bibite vinum. 5. R.

11 In bonis iustorum exaltabitur civitas. 2. G.

- 13 Iustitia eleuat gentem. 2. F.
 31 Non timebit à frigoribus niuis. 6. S.
 31 Multæ filiae congregauerunt diuitias. 6. L.
CANTICORVM.
 2 Sicut lilium inter spinas. 6. S.
 6 Quæ est ista, quæ progreditur? 6. R.
ECCLESIASTICI.
 40 Super hanc mulier immaculata computabitur. 6. Q.
ISAIÆ.
 2 Fluent ad eum omnes gentes. 1. Z.
 2 Erit præparatus mons Domini, &c. 2. P.
 9 Lena in circuitu oculos tuos. 5. C.
 26 Ponetur in ea murus. 1. M.
 31 Equi eorum caro. 4. S.
 56 Canes muti non valentes latrare. 4. S.
 64 Quæ præparasti diligentibus te. 5. G.
IEREMIÆ.
 9 Mors ascendit per fenestras nostras. 3. O.
 9 Non gloriatur sapiens in sapientia sua. 4. Y.
 31 Fœmina circumdabit virum. 5. D.
DANIELIS.
 1 Daniel dictus Balthasar. 4. Q.
OSEÆ.
 11 In funiculis Adam traham eos. 1. Z.
IOELIS.
 2 Effundam de spiritu meo super omnem carnem. 2. Y.
HABACHVCH.
 2 Iustus ex fide viuuit. 2. L.
AGGÆI.
 2 Magna est gloria domus istius nouissima, &c. 6. P.
ZACHARIÆ.
 2 Ego ero illi murus. 1. M.
MATTHÆI.
 5 Non veni soluere legem. 2. X.
 7 Intrate per angustam portam. 3. L.
 16 Tu es Christus Filius Dei viuui. 2. S.
 17 In monte Thabor transfiguratus Dominus. 2. Q.
 17 Et apparuerunt illi Moyses, &c. 2. X.
 19 Si vis ad vitam ingre di, serua mandata. 2. Z.

- 23 Genimina viperarum. 4. T.
 25 Venite benedicti. 3. N.
 25 Hospes fui, & suscepistis me. 4. H.
 25 Quod vni ex minimis fecistis. 4. H.
 25 Nescio vos. 4. C.
MARCI.
 3 Simon, dictus Petrus. 4. Q.
LVCAE.
 6 Multitudo copiosa plebis. 1. Z.
 8 Cùm turba plurima conuenirent. 1. Z.
 10 Quis est proximus meus? 4. N.
 13 Intrate per angustam portam. 3. L.
 18 Ecce ascendimus Ierolimam. 2. X.
 22 Ibat Iesus in montem oliuarum. 3. N.
 23 Ostali & tardi corde. 2. X.
IOANNIS.
 1 Fuit homo missus à Deo. 5. F.
 1 Vidimus gloriam eius, gloriam quasi, &c. 5. H.
 1 Gratia & veritas per Iesum Christum. 3. C.
 3 Nisi quis renatus fuerit. 3. D.
 5 Scrutamini scripturas. 2. V.
 6 Panis viuus, qui de caelo descendit. 5. R.
 7 Iudæi festum tabernaculorum celebrabant. 3. T.
 7 Quomodo hic literas scit? 2. Z.
 12 Si exaltatus fuero à terra. 2. A.
 14 Qui diligit me, diligetur à Patre meo. 2. M.
 17 Hæc est vita aeterna, vt cognoscant te. 2. N. & 4. X.
 20 Accipite Spiritum sanctum. 3. G.
ACTORVM.
 2 Hoc est, quod dictum est per Ioel. 2. Y.
 2 Loquebantur varijs linguis. 2. Z.
 4 Comperto, quod homines essent idiotæ. 2. Z.
 6 Non poterant resistere sapientia. 2. Z.
 9 Saule, Saule, quid me persequeris? 4. G.
 13 Saulus dictus Paulus. 4. Q.
 21 Tyrj comitati sunt Paulum vsq; ad nauim. 5. A.
 27 Paulus oratione protexit secum nauigantes. 1. P.
AD ROMANOS.
 1 Paulus seruus Iesu Christi. 4. R.

- 12 Sicut in vno corpore multa membra habemus. 2. B.
16 Volo vos sapientes esse in bono. 4. Y.

AD CORINTHIOS.

1. 3. Fundamentum aliud nemo potest ponere. 2. R.
8. 12. Posuit Deus primum Apostolos. 1. C.
1. 13. Sine charitate nil mihi prodest. 2. L.
2. 10. Non secundum carnem militamus. 3. Z.

AD EPHESIOS.

- 2 Ipse est pax nostra. 6. P.
2 Sed estis ciues Sanctorum. 2. R.

AD COLOSSENSES.

- 3 Cum Christus apparuerit vita vestra. 2. M.

AD TIMOTHEVM.

2. 2. Nemo militans Deo, implicat se negotijs secularibus. 3. Z.

AD TITVM.

- 1 Paulus, seruus Dei. 4. R.
2 Abnegantes impietatem. 3. Z.
3 Non ex operibus iustitia. 3. N.

AD PHILEMONEM.

- Paulus vincitvs Christi Iesu. 4. R.

AD HEBRÆOS.

- 4 Omnia nuda sunt oculis eius. 1. I.
9 Fecit Moyses duo tabernacula. 3. R.
9 Oraculum Salomonis, figura beatitudinis. 3. L.
11 Accedentem ad Deum oportet credere. 2. L.
11 Sine fide impossibile est placere Deo. 2. L.
13 Non habemus hic ciuitatem permanentem. 3. T.
13 Sectamini hospitalitatem. 4. I.

D. P E T R I.

1. 2. Eratis, sicut oues errantes. 1. Z.
1. 5. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone. 4. V.
2. 1. Simon Petrus, seruus Iesu Christi. 4. R.

D. IOHANNIS.

1. 3. Similes ei erimus. 2. M.

APOCALYPSIS.

- 21 Murus ciuitatis habens fundamenta duodecim. 2. R.
21 Duodecim portæ, duodecim margarita sunt. 3. P.

F I N I S.

NOTABILIVM, QVÆ

in hoc volumine continentur, or-
dine Alphabetico di-
gestus.

A
BRAHAM
hospitio su-
scepit An-
gelos. al-
phabeto 4. litera H.

Achior iustos inuictos fo-
re pronuntiauit. alpha-
beto 2. lit. F.

Adam sciuit naturas om-
nium animalium. al-
phab. 4. lit. R.

Adæ primi parētis casus.
alphab. 5. lit. X.

Agios quid? alphab. 3. li-
tera X.

Allegoricus sensus quid?
alphab. 4. lit. F.

Amphionis fabula. alpha-
beto 1. lit. T.

Anima ciuitas Dei. alpha-
beto 3. lit. O.

Antoninus Imperator,
quid ab educatore suo
didicerit? alphabeto 3.
litera Y.

Apostoli fundamēta Ec-
clesiæ. alphab. 2. lit. R.
Apostoli portæ Sion. al-
phab. 3. lit. F.
Arca de Sethin. alphab. 6.
litera M.

B

BALAM Ariolus. al-
phab. 2. lit. F.

Babylonis ciuitates tres.
alphab. 4. lit. V.

Baptismi necessitas. alpha-
beto 3. lit. D. E.

Benedictus suis mona-
chis hospitalitatē cō-
mendauit. alphab. 4.
litera H.

Bonauenturæ dictum de
solitudine. alphab. 3.
litera Y.

C

CHARITAS fun-
damentum Eccle-
siæ. alphab. 2. lit. L.

Christus, mons mōtium.
alphab. 2. lit. Q.

F
Christus

- Christus fundamentum fundamentorū. alphabeto 2. lit. S.
- Christus ad Ecclesiā omnes allexit. alphabeto 2. litera A.
- Christus duplicē habet naturam. alphabeto 5. lit. C.
- Christus nihil scripsit. alphabeto 5. lit. E.
- Christi caro ex se pura. alphabeto 6. lit. A.
- Ciuitas Dei gloriosa. alphabeto 1. lit. L.
- Ciuitas quid est? alphabeto 1. lit. M.
- Ciuitatis Dei murus est ipse Deus. alph. 1. lit. M.
- Ciuitatum origo. alphabeto 1. lit. R. V.
- Ciuitas quæ potest dici foelix, & quæ infœlix? alphabeto 2. lit. D. E. F.
- Ciuitas Dei, Virgo sacra. alphabeto 5. lit. P. Q.
- Columba Noe. alphabeto 6. litera I.
- Circuncisio. alphabeto 3. litera F.
- Crudelitas aliquorum. alphabeto 4. lit. I.
- D** Enarij numeri perfectio. alphabeto 3. litera H.
- Deus autor Scripturæ. alphabeto 5. lit. M.
- Deus recordatur & obliuiscitur, quomodo? alphabeto 4. lit. A.
- Dei pax. alphabeto 6. lit. P.
- De diluuiō & arca Noe. alphabeto 6. lit. H.
- E** cclesiæ pastores & oues. alphabeto 2. litera B.
- Ecclesia ciuitas Dei. alphabeto 2. lit. H.
- Ecclesia militans & triumphans. alphabeto 3. lit. R.
- Euangelium à quo habet testimonium? alphabeto 2. lit. V.
- Euripides quid sentiebat de his, qui multis se implicant negotijs? alphabeto 3. lit. X.
- F** abula circa constructionem ciuitatū. alphabeto 1. lit. Q.
- Fides, fundamentum Ecclesiæ. alphabeto 2. lit. L.
- Futura apud nos, apud Deum iā facta narrantur. alphabeto 5. lit. B.
- Festa tabernaculorū quando

- do celebrabantur? alphabeto 3. lit. T. Z.
- G** loria Beatorū. alphabeto 5. lit. H.
- H** elifæus orans præliabatur. alphabeto 1. lit. D.
- Hierusalem portarum nomina. alphabeto 3. lit. I.
- Hierusalem portæ decē. alphabeto 3. lit. H.
- Homo appellatur sanctus. alphabeto 3. lit. X.
- Hominum ruditas. alphabeto 1. lit. S.
- Hospitalitas nō debet esse partialis. alphabeto 4. litera L.
- Hyperaspistes, idest, scriptores. alphabeto 1. litera V.
- Hebræorum opinio fictitia. alphabeto 2. lit. O.
- Hospitalitas commendatur. alphabeto 4. lit. G.
- I** ndigentia communis. alphabeto 1. lit. X.
- Ioseph dictus Psomptonphanec, idest, reuelator somniorum siue secretorum. alphabeto 4. lit. P.
- L** oth murus Segor. alphabeto 1. lit. P.
- Loth hospitio suscepit Angelos. alphabeto 4. lit. H.
- M** ARIA virgo, ciuitas Dei, speculum, paradisus. alphabeto 5. lit. P.
- Mariæ ciuitatis Dei fundamenta, virtutes. alphabeto 5. lit. S.
- Mariæ ciuitatis Dei portæ, conceptus & obitus. alphabeto 5. lit. S.
- Mariæ conceptus. alphabeto 5. lit. T.
- Maria perfectissimè redempta, & gratia diuina præuenta. alphabeto 6. lit. B. C. D.
- Maria templum Dei. alphabeto 6. lit. P.
- Maria immaculata, stella Balaã, aurora, rosa sine spinis: item varia nomina. alphabeto 6. lit. Q. R. S.
- Misericordia. alphabeto 3. litera M. N.
- Montes sancti, qui sunt. alphabeto 2. lit. P. Q.
- Montes æterni. alphabeto 2. litera Z.
- F** 2 Moyfes

Moyſes otioſus præliabatur. alfab. 1. lit. D.

Moyſes murus populi Iſraelitici. alfabeto 1. litera D.

Muri ciuitatis Dei ſunt Sancti. alfabeto 1. litera Q.

N

Natura rei nominibus ſignificatur. alfab. 4. lit. P.

Nomina quare rebus imponuntur & permutantur? alfabeto 4. litera O. Q.

Nominum impositio dominium ſignificat. alfab. 4. lit. R.

O

ORPHEI fabula. alfab. 1. lit. T.

P

PAX Dei. alfab. 6. litera P.

Portæ Sion vitæ integritas, opera miſericordix, ſenſus noſtri. alfab. 3. lit. L. O.

Portæ Sion ſacramenta, virtutes. alfabeto 3. litera B. C.

Paulus, murus ſecū nauigantiū. alfab. 1. lit. P.

Prophetæ omnia tempora percurrunt. alfabeto 1. lit. H.

Prophetarum locutio. alfab. 5. lit. A.

Proximus quis eſt? alfabeto 4. lit. M.

Proleptis figura quid? alfab. 1. lit. I.

Pertæſus, a, um. à verbo Pertædet, bat. alfabeto 1. lit. Q.

R

RA A B, hospita filiorum Iſrael. alfabeto 4. lit. F.

Raab, nomen appellatiuum. alfab. 4. lit. O.

Relatio æquiparantiæ. alfabeto 4. lit. N.

S

SA L O M O N à Deo ſapientiã expoſcit. alfab. 2. lit. D.

Sancti, ciuitatis Dei muri. alfab. 1. litera O. alfab. 2. lit. G.

Sancta quæ dicuntur? alfab. 3. lit. V.

Sanctitas vera. alfab. 3. litera V.

Sapiens & inſipiens idem quomodo? alfab. 4. litera Y.

Salom-

Salomonis templum. alfab. 6. lit. O.

Sacerdotalis terra exempta. alfab. 6. lit. I.

Senſus literalis. alfab. 5. litera N.

Sicut, aduerbium ſimilitudinis & æqualitatis. alfab. 5. lit. H.

Societas hominum à natura. alfab. 1. lit. X.

Solitudinis laus. alfab. 1. litera B. C.

Spes fundamentum Eccleſiæ. alfab. 2. lit. L.

Scipionis celebre dictum. alfab. 1. lit. B. C.

Scoti dictum circa proximi obſequium. alfabeto 4. lit. N.

Scoti rationes de Conceptu Virginali. alfabeto 6. lit. D.

Scriptura more humano loquitur. alfabeto 4. litera B.

T

TAbernacula Iacob quæ? alfab. 3. lit. S.

Tabernaculorū feſta quādo celebrabantur. alfab. 3. lit. T. Z.

Tabernaculum quid. alfab. 3. lit. P. Z.

Tabernaculum duplex. alfab. 3. lit. P.

Tempus præteritum & futurum. alfab. 5. litera A. B.

Testimonia Sanctorum de Conceptu Virginali. alfabeto 6. litera T. V. X.

Tropologicus ſenſus quid? alfab. 4. lit. G.

Tyrus & Sidon. alfabeto 5. lit. A.

Theoticos, id eſt, Dei genitrix. alfab. 5. lit. L.

V

VAl diuelliſſi vallis deſcribitur. alfabeto 1. lit. A.

Valermofa oppidum Val diuelliſſi. alfab. 1. lit. A.

Venialis culpa non cadit in virginem Mariam. alfab. 6. lit. L.

F I N I S.

a justitia dicitur conct. auro monte
 i nos quod aretando a laedia deor
 7 deno ben Gre demit 648 anos
 qui arenta i rete o quarentriugh
 Ap i pulentis mihd el contado
 top ego ap oruo
 SALMANTICÆ

Apud Ioannem & Andream Renaut.

M D X C V I.

